

GrAS

Groninger Aanpak stikstof

Inhoudsopgave

GrAS.....	1
Groninger Aanpak stikstof.....	1
Inhoudsopgave	1
Samenvatting.....	3
1. Inleiding	5
1.1 Over de GrAS	5
1.2 Uitgangspunten.....	5
.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1.3 Leeswijzer.....	6
2. Achtergrond van het stikstofdossier	7
2.1 Stikstof in Nederland	7
2.2 Landelijk stikstofbeleid	8
2.3 Het stikstofbeleid in Groningen	11
3. Gebiedsgerichte aanpak Lieftingsbroek.....	12
Wat doet het Rijk	14
Wat doet de provincie.....	15
4. Innovatie in sectoren.....	17
4.1 Landbouw	17
Wat doet het Rijk?	17
Wat doet de provincie?.....	19
4.2 Natuur.....	22
Wat doet het Rijk	22
Wat doet de provincie.....	22
4.3 Industrie	23
Wat doet het Rijk	23
Wat doet de Provincie	24
4.4 Mobiliteit	25
Wat doet het Rijk	25
Wat doet de provincie.....	25
4.5 Energie en klimaat	26
Wat doet het Rijk	26
Wat doet de provincie.....	27
5. Vergunningen en toezicht	29

5.1 Vergunningverlening	29
Wat doet het Rijk	30
Wat doet de provincie	31
5.2 Toezicht en handhaving	31
Wat doet het Rijk	31
Wat doet de provincie	31
6. Organisatie	33
6.1 Structuur en samenwerking	33
6.2 Data en monitoring	33
6.3 Communicatie	35

Samenvatting

Het stikstofdossier is een ingewikkeld en dynamisch dossier dat vrijwel alle sectoren in Groningen raakt. In de Groningse Aanpak Stikstof zetten we in op een integrale aanpak, waarmee we onze natuur beschermen en er tegelijkertijd ruimte is voor economische en maatschappelijke initiatieven. We richten ons hierbij op de drie pijlers van de gebiedsgerichte aanpak Lieftingsbroek, innovaties binnen sectoren en vergunningverlening.

De uitvoering van alle maatregelen zal de komende jaren nog veel inzet vergen, de stikstofaanpak is er een van lange adem. Zowel landelijk als provinciaal is de aanpak ook nog volop in ontwikkeling. Wij verwachten dat de Groninger Aanpak Stikstof gedurende het proces nog geregeld aangevuld en bijgestuurd zal worden. Wij beseffen daarbij dat dit veel vraagt van sectoren. Perspectief voor de sectoren en maatschappelijk draagvlak zijn voor ons daarom belangrijke uitgangspunten. Als provincie nemen we onze verantwoordelijkheid, maar we kunnen dit niet alleen, we hebben de betrokken partijen hard nodig.

Op 9 juni is een eerste versie van de GrAS aan Gedeputeerde Staten ter kennisname voorgelegd. Vervolgens is een ronde gemaakt langs sectoren, te weten landbouw, industrie, overheden, mobiliteit en natuur. Op basis van deze uitwisseling is de GrAS op een aantal punten aangepast en aangevuld. Het verslag van de sectortafelbijeenkomst is als bijlage toegevoegd.

Wij willen ook na vaststelling van de GRAS het gesprek blijven voeren met al onze maatschappelijke partners en hen ook uitnodigen om met ons mee te denken en te doen. Alleen samen komen we tot een structurele aanpak van het stikstofprobleem in Groningen.

In de Groningse Aanpak Stikstof geven we voor de verschillende pijlers aan wat we als provincie willen gaan doen. Een aantal van deze maatregelen zijn:

Pijler 1: Gebiedsgerichte aanpak Lieftingsbroek

- Natuurmaatregelen om de habitattypen in het gebied te herstellen en versterken;
- Gerichte bronmaatregelen bij piekbelasters;
- Samen met regionale partijen zoeken naar koppelkansen met andere opgaven in het gebied.

Pijler 2: Innovaties binnen sectoren

Landbouw

- Stikstof meenemen in de lopende trajecten in het kader van de regiodeal Natuurinclusieve landbouw en verduurzaming;
- Uitwerken van een toekomstbeeld/casus voor een regio in de provincie Groningen, hierbinnen stimuleren en ondersteunen van maatregelen en experimenten op niveau van boerenbedrijven;
- Verkennen van de mogelijkheid van een herallocatiefonds ter bevordering van landbouwtransitie.

Natuur

- Ontwikkelen van een strategie voor het effectief verhogen van de biodiversiteit in de provincie Groningen;
- Samen met Rijk en provincies ontwikkelen van een nieuw Programma Natuur, gericht op lange termijn natuurherstel.

Industrie

- Onderzoeken van de mogelijkheden voor een regionaal stikstofprogramma voor de industrie in Eemshaven en Delfzijl, bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijke compensatiebank;
- Inzetten op extern salderen in landelijk verband voor diffuse bronnen die tot ver over de provinciegrenzen reiken.

Mobiliteit

- Voortzetten van onze inzet op duurzaam vervoer en autonome mobiliteit;
- Experimenteren met aangepast aanbestedingsbeleid gericht op emissiereductie.

Klimaat en energie

- Voortzetten van onze inzet op de maatregelen uit de Klimaatagenda.

Pijler 3: Vergunningen en handhaving

- Inzetten op een robuust vergunningensysteem dat initiatiefnemers rust en stabiliteit biedt;
- Inzetten op legalisatie van activiteiten die voor of tijdens de PAS vrijgesteld waren van vergunningplicht;
- Onderzoeken van de mogelijkheid van een regionale drempelwaarde;
- Samen met Rijk en provincies ontwikkelen van een gezamenlijke handhavingsstrategie.

1. Inleiding

1.1 Over de GrAS

De Groningse Aanpak Stikstof ofwel GrAS is de uitwerking van onze inzet op het stikstofdossier. De komende jaren nemen wij maatregelen om de stikstofdepositie in Groningen omlaag te brengen en bijzondere natuur te herstellen. Zo dragen wij bij aan de Europese natuurdoelstellingen.

Sinds de uitspraak van de Raad van State van mei 2019 over de PAS is er veel gebeurd op het stikstofdossier. Landelijk en provinciaal wordt gezocht naar een nieuw evenwicht tussen behoud van natuur en economische ontwikkelingen. Er zijn inmiddels al vele maatregelen aangekondigd, maar we zijn er nog niet. We lopen op dit moment vast in een driehoek van noodzakelijke verandering en innovatie, daadwerkelijk natuurherstel en benodigde vergunningverlening. Ze zijn allemaal met elkaar verbonden en we hebben ze allemaal stuk voor stuk nodig om uit de impasse te komen.

Een robuuste aanpak vraagt een brede inzet en maatschappelijk gedragen maatregelen. Verschillende sectoren zijn al volop bezig met de nodige veranderingen en innovaties. Bijvoorbeeld in het kader van de energietransitie en kringlooplandbouw. We zijn met de sectoren breed in gesprek hoe wij deze ontwikkelingen kunnen versterken en welke aanvullende veranderingen noodzakelijk en haalbaar zijn.

In de GrAS beschrijven wij hoe wij de stikstofaanpak willen vormgeven. Daarbij wordt opgemerkt dat de stikstofaanpak een langdurig en dynamisch proces is wat nog volop in ontwikkeling is. Wij zetten voor de Groningse aanpak stikstof daarom in op een adaptieve aanpak die geregeld aangevuld en bijgestuurd zal worden.

1.2 Uitgangspunten

De GrAS is gebouwd op drie pijlers: de gebiedsgerichte aanpak rond Lieftingsbroek, innovaties in de sectoren en vergunning en handhaving. In de gebiedsgerichte aanpak nemen wij gerichte maatregelen om de stikstofgevoelige natuur in het Natura 2000-gebied Lieftingsbroek te herstellen. Daarnaast gaan wij provinciebreed met sectoren aan de slag om de totale stikstofemissies in Groningen te verlagen. Tot slot zetten wij ons in voor een robuust vergunningensysteem.

Gelet op de omvang van de problematiek en de specifieke Groningse situatie gaan we in de GrAS uit van de volgende uitgangspunten:

- De stikstofproblematiek is in de kern **een landelijk probleem**. Dit betekent dat alleen in samenwerkingsverband tussen provincies en Rijk houdbare oplossingen kunnen worden gevonden;
- Groningen streeft naar **samenwerking met Fryslân en Drenthe**, omdat de uitgangssituatie in de drie noordelijke provincies op belangrijke onderdelen vergelijkbaar is (veel melkrundvee, veel depositie vanuit het westen en zuiden van Nederland, relatief meer grondgebonden bedrijven);
- Onze inzet is een **houdbare structurele aanpak**, waarbij het bereiken van de Natura 2000-doelen uitgangspunt is;

- Een houdbare structurele aanpak van de stikstofproblematiek dient **maatschappelijk gedragen** te zijn. De aanpak vraagt een grote inzet van verschillende sectoren als landbouw en industrie. Randvoorwaarde is dat hen een realistisch toekomstperspectief met een helder tijdpad wordt geschetst en dat ze erop kunnen rekenen wat voor of ten tijde van de PAS niet vergunningplichtig was, kan worden gelegaliseerd;
- De gebiedsaanpak in Groningen rond Natura 2000-gebied Lieftingsbroek is belangrijk als onderdeel van de landelijke inzet. Daarbij is **de stikstofreductiemogelijkheid in Groningen echter beperkt**: ca 10% van de depositie wordt veroorzaakt door bedrijven in Groningen in een straal van 10 km rond Lieftingsbroek, de resterende 90 procent komt van over de (provincie)grens;
- Hieruit volgt dat het **nemen van bronmaatregelen** ter reductie van de achtergrondbelasting een wezenlijk onderdeel is van het bereiken van de natuurdoelen. Gelet op het landelijke karakter hiervan ligt de primaire verantwoordelijkheid hiervoor bij het Rijk;
- **Natuurherstel moet samengaan met transitie van de landbouw** en perspectief voor de landbouw;
- De industrie in Groningen, in het bijzonder in de Eemsdelta, bevindt zich in een transitiefase vanwege de klimaatopgave. Er dient **perspectief** te worden gecreëerd voor deze transitie en daarmee **voor de verdere ontwikkeling van de Eemsdelta als economische factor**. Dit natuurlijk gezamenlijk met het doel om extra werkgelegenheid te creëren;
- **Monitoring** van de aanpak is van belang om ons beleid te kunnen bijsturen;
- Afstemming met de sectoren en **communicatie** met en tussen doelgroepen is een belangrijk onderdeel van onze aanpak.

1.3 Leeswijzer

We beginnen in het volgende hoofdstuk eerst met de landelijke context van het stikstofdossier en het Rijksbeleid. Vervolgens komen de drie pijlers van de GrAS, waarbij we per pijler ingaan op de landelijke maatregelen en waar wij als provincie aanvullend op inzetten. In het laatste hoofdstuk komt tot slot de organisatorische kant van de aanpak aan bod.

2. Achtergrond van het stikstofdossier

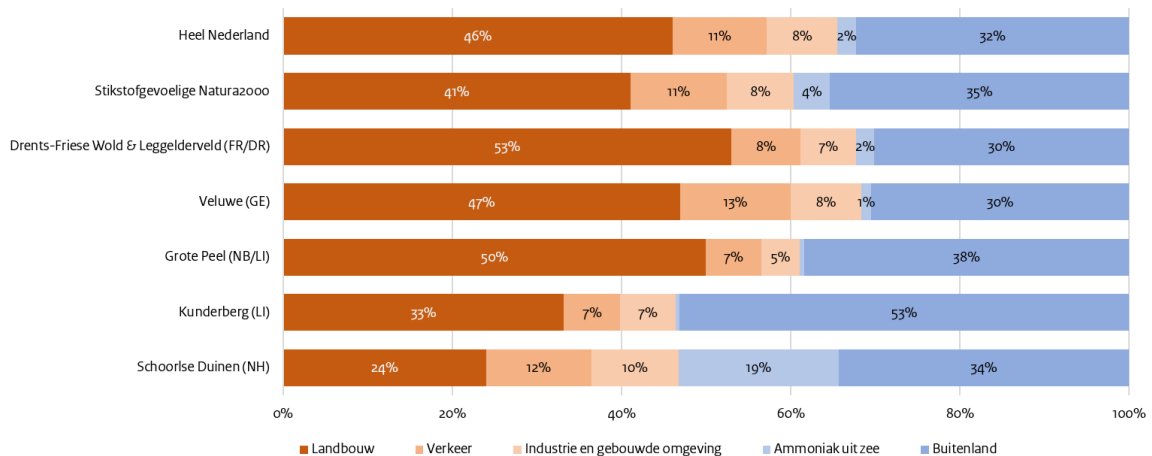
2.1 Stikstof in Nederland

Hoewel de stikstofdepositie in Nederland sinds 1980 met bijna een derde is gedaald en de verzurende depositie met ongeveer de helft, heeft Nederland nog steeds te kampen met een onnatuurlijk hoge stikstofdepositie. Door deze hoge stikstofdepositie dreigen planten en diersoorten die afhankelijk zijn van voedselarme omstandigheden te verdwijnen, met grote gevolgen voor onze ecosystemen. De unieke natuurwaarden van de Natura2000-gebieden staan onder druk.

Stikstof wordt in de vorm van stikstofoxiden en ammoniak uitgestoten door verschillende bronnen als landbouw, verkeer en industrie. De emissies worden verdund en verspreid in de lucht om uiteindelijk neer te slaan op bodem, vegetatie en wateroppervlakten. In figuur 2.1 is de gemiddelde opbouw van de stikstofdepositie in Nederland weergegeven. De belangrijkste bron is de veehouderij met gemiddeld 46% van de totale depositie. Ook vanuit het buitenland komt stikstof in onze natuurgebieden, gemiddeld over alle Natura2000-gebieden komt circa 35% van de totale depositie van over de grens. Niettemin is Nederland netto-exporteur van stikstof.

Het aandeel van de verschillende stikstofbronnen verschilt per natuurgebied (figuur 2.1). Over alle stikstofgevoelige Natura2000-gebieden in Nederland genomen is het aandeel van de landbouw 41%. Kijkend naar specifieke natuurgebieden kan het aandeel meer of minder zijn. Ook het aandeel van andere stikstofbronnen is sterk gebiedsafhankelijk.

Herkomst stikstofdepositie voor verschillende gebieden

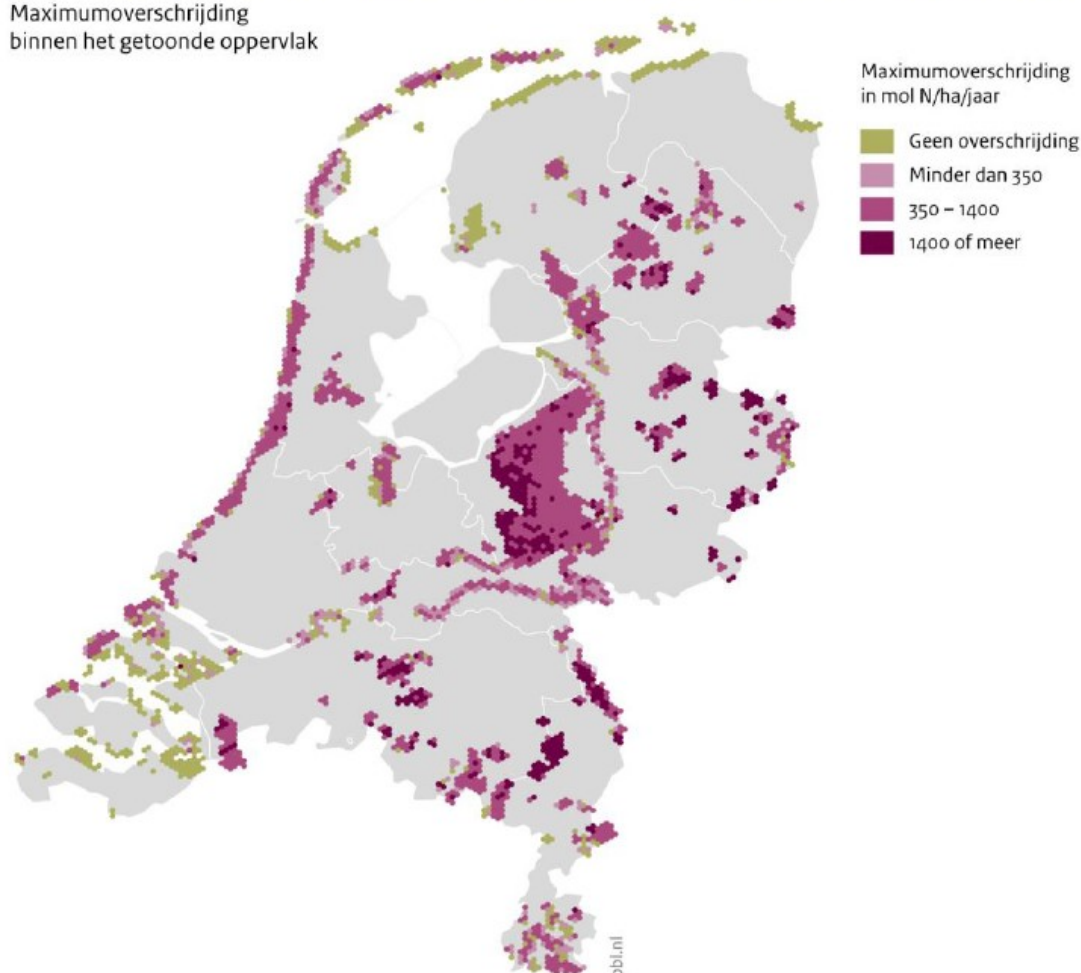
Figuur 2.1: Herkomst van stikstofdepositie voor verschillende Natura 2000-gebieden. Het aandeel van verschillende sectoren verschilt sterk per gebied (bron: RIVM 2019).

Niet alle Natura2000-gebieden zijn gevoelig voor stikstofdepositie. In Nederland zijn 118 gebieden aangemerkt als stikstofgevoelig. Dat wil zeggen dat in die gebieden habitats gelegen zijn met een Kritische Depositie Waarde (KDW) die lager is dan, of bijna gelijk is aan de achtergronddepositie. De KDW is een maat voor de hoeveelheid stikstof die een habitat kan verwerken, bij een hogere stikstofdepositie dan de KDW kunnen negatieve effecten optreden op de aanwezige soorten. Natuurgebieden bevatten vaak meerdere habitats en daarmee meerdere KDW's.

In figuur 2.2 zijn alle Nederlandse stikstofgevoelige Natura2000-gebieden opgenomen. Het betreft met name gebieden op de veen- en zandgronden en in de kustzone. In Groningen is het Natura2000-gebied Lieftingsbroek nabij Vlagtwedde stikstofgevoelig.

Overschrijding van kritische depositiewaarde in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, 2017

Maximumoverschrijding
binnen het getoonde oppervlak

Bron: RIVM/Aerius 2019

Figuur 2.2: stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Nederland en de mate waarin de KDW-waarden van de gebieden overschreden worden (bron: RIVM 2019).

2.2 Landelijk stikstofbeleid

Het Rijk heeft een verplichting richting Europa om de bijzondere natuurwaarden in de Natura2000-gebieden te beschermen. Door de hoge stikstofdepositie kunnen de natuurdoelstellingen op dit moment niet worden behaald. Er is een nationale aanpak nodig om de stikstofdepositie te verlagen en de natuur te herstellen. Het vervallen van de Programmatische Aanpak Stikstof na de uitspraak van de Raad van State in mei 2019 heeft deze noodzaak nog eens onderstreept. Zonder de PAS is er geen onderbouwing voor het verlenen van vergunningen onder de Wet natuurbescherming en kunnen activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken op stikstofgevoelige natuurgebieden niet meer vergund worden. Economische en maatschappelijke ontwikkelingen zijn stil komen te liggen. Om vergunningverlening weer mogelijk te maken moeten eerst concrete en bewijsbare

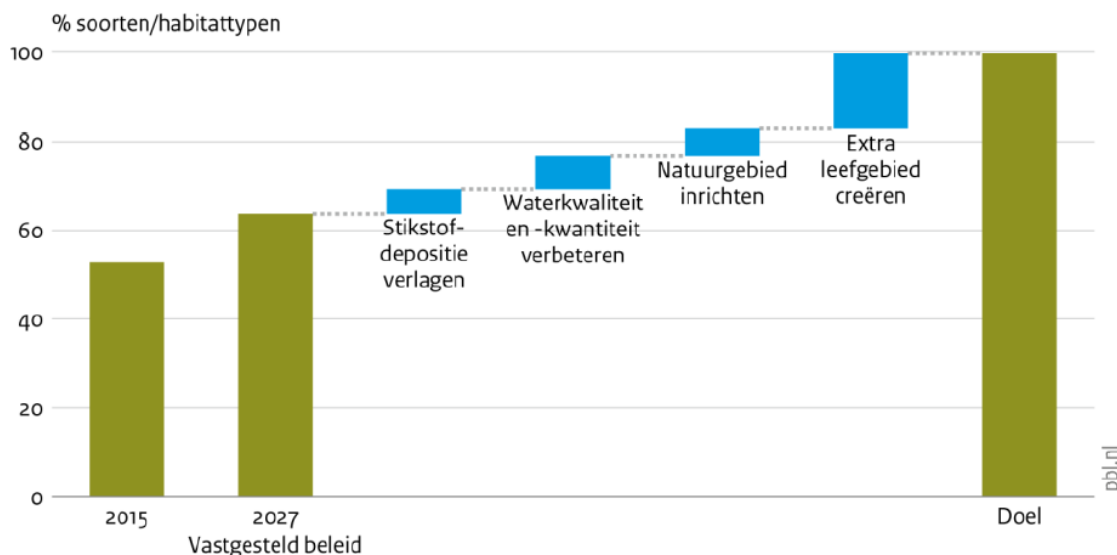
maatregelen worden genomen die ertoe leiden dat ecologisch herstel optreedt in de met stikstof overbelaste Natura2000-gebieden.

Na de uitspraak van de Raad van State zijn Rijk en provincies aan de slag gegaan met een nieuwe integrale aanpak stikstof. De commissie Remkes heeft hier in haar eerste advies *Niet alles kan* een voorzet gedaan voor de korte termijn. Eind 2019 heeft het Rijk al een eerste pakket maatregelen aangekondigd om de meest urgente ontwikkelingen weer mogelijk te maken. Dit pakket bevatte een snelheidsverlaging op autosnelwegen, voermaatregelen in de veehouderij en een warme saneringsregeling voor varkenshouders. Met de gecreëerde ruimte zijn de woningbouw en enkele MIRT-projecten weer op gang gekomen.

Maar voor een structurele aanpak van het stikstofprobleem is meer nodig. Zeer recent heeft het Rijk hiervoor de eerste hoofdlijnen geschetst. Zij kiest hierbij voor een tweeledige aanpak, aansluitend op het advies van de commissie Remkes: gebiedsgerichte maatregelen gecombineerd met generieke bronmaatregelen.

Doordat het aandeel van verschillende stikstofbronnen verschilt tussen natuurgebieden, vraagt een effectieve aanpak om maatwerk per gebied. Het Rijk kiest daarom voor een gebiedsgerichte aanpak, waarbij per gebied wordt bepaald welke maatregelen daar ingezet kunnen worden. Dit kunnen maatregelen zijn om lokale stikstofbronnen aan te pakken, maar ook maatregelen om het natuurgebied te herstellen en versterken. Door gebiedsgericht de ecologische knelpunten aan te pakken wordt de natuur namelijk robuuster en heeft stikstof minder negatief effect (figuur 2.3). De provincies hebben de regie over de gebiedsgerichte aanpak en kunnen deze grotendeels zelf invullen, zodat de aanpak goed aansluit op de regionale situatie.

Gemiddelde bijdrage van maatregelen voor verbeteren condities voor gunstige staat van instandhouding

Figuur 2.3: Schematische weergave van mogelijke maatregelen om de natuur in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden te beschermen en de natuurdoelstellingen te behalen (bron: PBL).

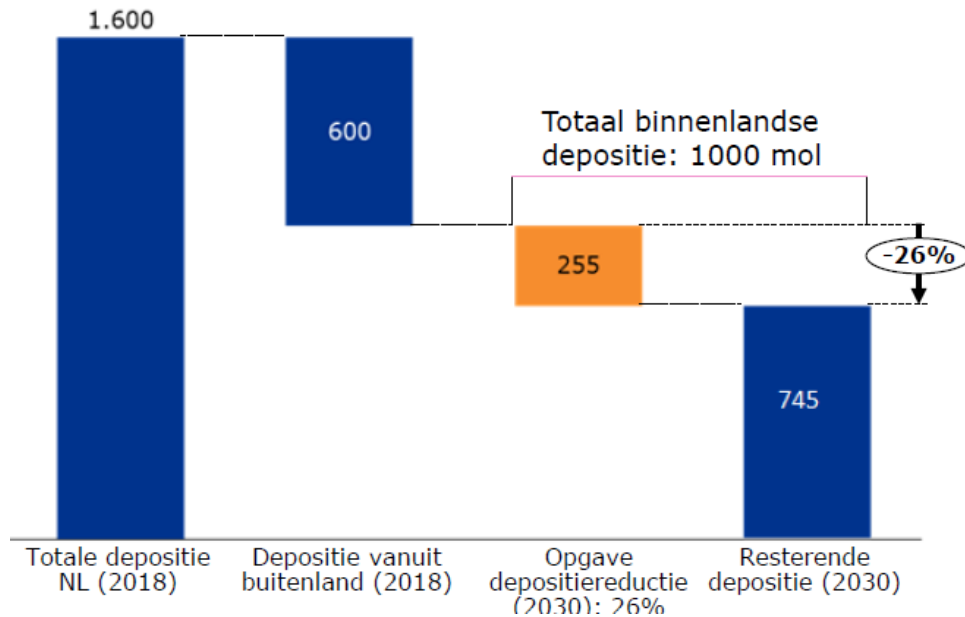
Tegelijkertijd werkt het Rijk aan generieke bronmaatregelen om de stikstofdepositie over heel Nederland te verlagen en de natuur robuuster te maken. Het Rijk is trekker voor de maatregelen bij de bron en werkt hierbij nauw samen met de provincies. In de kamerbrief

van 24 april heeft het Rijk een omvangrijk maatregelenpakket aangekondigd voor de lange termijn aanpak van de stikstofproblematiek, gericht op drie sporen.

A. Stikstofreductie

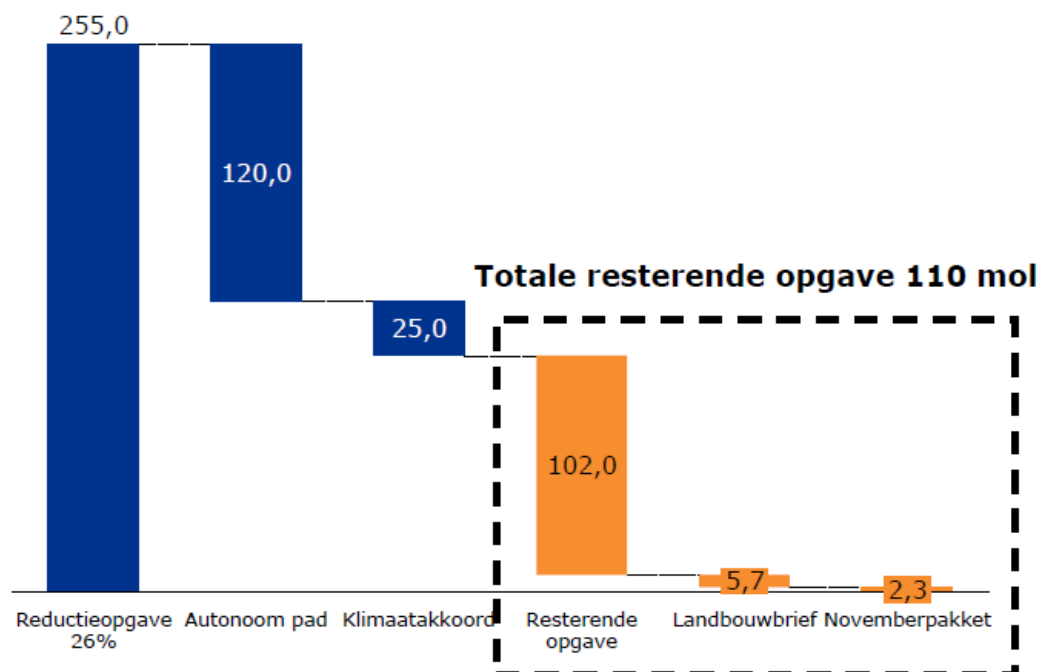
Het Rijk streeft naar een reductie van 26% van de binnenlandse stikstofemissies in 2030. Dit betekent een opgave van 255 mol/ha/j depositiereductie. Er wordt uitgegaan van een autonome daling van 145 mol/ha/j. De resterende opgave is daarmee 110 mol/ha/j in 2030, waarvan 8 mol reductie al is geborgd door eerdere maatregelen (figuur 2.4 en 2.5).

Verhouding reductieopgave : totale depositie in NL

Figuur 2.4: Schematische weergave van de beoogde depositiereductie (bron: PBL/RIVM).

Breakdown reductieopgave van 255 mol/ha/jr in 2030

Figuur 2.6: Schematische weergave van de bijdrage van de aangekondigde maatregelen aan de reductieopgave (bron: PBL/RIVM).

De 110 mol daling wordt bereikt door een groot aantal maatregelen in verschillende sectoren, waaronder het uitkopen van piekbelasters, maatregelen in het voer en mestspoor, extra weidegang, walstroom voor binnenvaart en elektrisch taxiën op vliegvelden. Voor een volledig overzicht van de aangekondigde maatregelen verwijzen wij naar de kamerbrief van 24 april jl.

De optelsom van de autonome daling en de aanvullende maatregelen leidt ertoe dat naar verwachting 50% van de stikstofgevoelige natuur in Nederland in 2030 onder de kritische waarde zal liggen. Voor Lieftingsbroek betekent dit dat ook in 2030 nog sprake is van een overschrijding van de kritische depositiewaarden.

B. Natuurversterking

Naast stikstofreductie wordt ingezet op natuurherstel en -beheer, het verbeteren van waterkwaliteit- en kwantiteit in natuurgebieden en het tegengaan van versnippering tussen natuurgebieden. Hierdoor worden natuurgebieden robuuster en heeft stikstof minder negatief effect. Voor het natuurprogramma wordt 300 miljoen per jaar gereserveerd in de periode 2012-2030.

C. Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting

Tot slot zet het Rijk in op een betere ruimtelijke integratie van natuur met andere functies als landbouw, energieopwekking, woningbouw en infrastructuur. Dit vraagt ook om een omslag in de betreffende sectoren door een andere manier van werken; bijvoorbeeld in de vorm van kringlooplandbouw, natuur inclusief bouwen en een omslag in productieketens en handel.

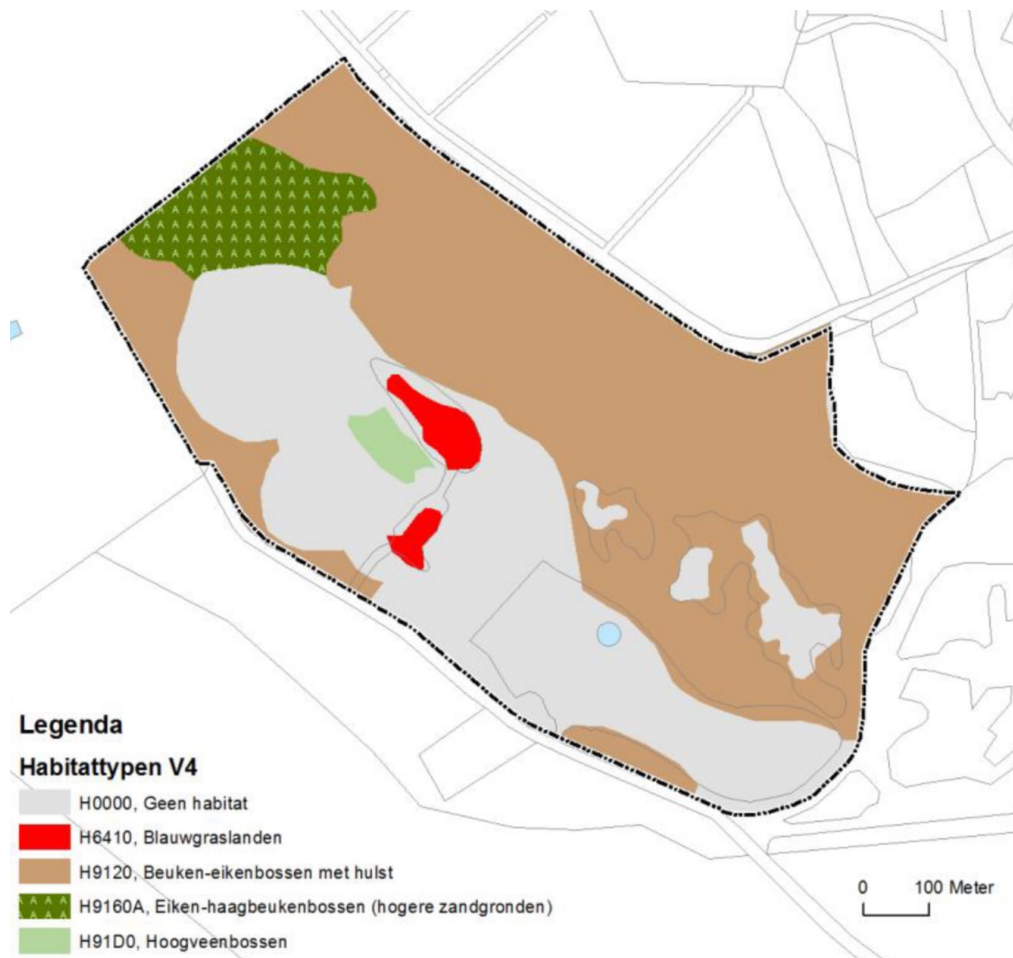
Vanuit deze drie sporen wil het Rijk stappen zetten naar een volledig natuurherstel in de Natura2000-gebieden. Het Rijk stelt zich ten doel om in 2050 aan alle Europese natuurdoelstellingen te voldoen.

2.3 Het stikstofbeleid in Groningen

Het landelijk stikstofbeleid zal uiteraard ook in Groningen zijn beslag krijgen. In de volgende hoofdstukken beschrijven wij hoe wij vormgeven aan zowel de gebiedsgerichte aanpak als de aangekondigde generieke bronmaatregelen. Daarbij geven we aan wat wij als provincie doen en waar we de accenten willen leggen.

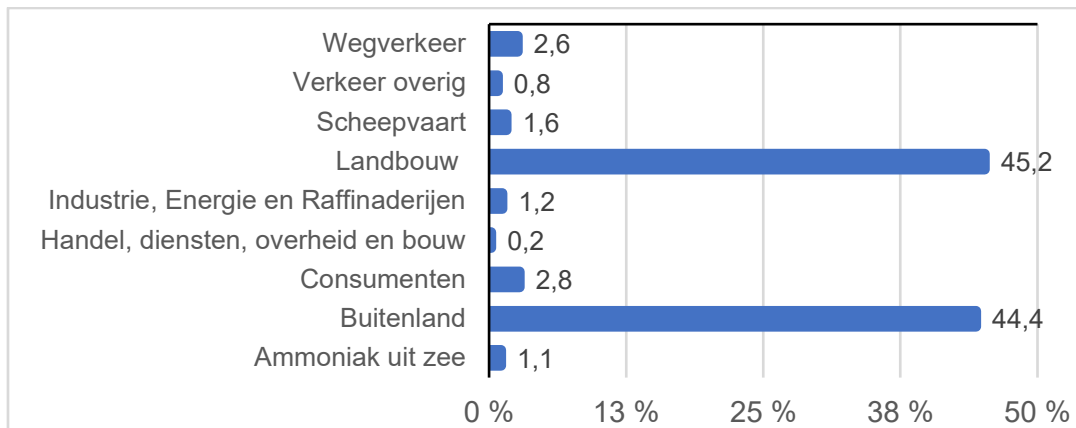
3. Gebiedsgerichte aanpak Lieftingsbroek

In Groningen hebben we meerdere Natura2000-gebieden, waarvan één met een overschot aan stikstofdepositie: het Lieftingsbroek in Westerwolde. Het gebied is in 2013 aangewezen ter bescherming van de zeldzame habitattypen Blauwgrasland, Beuken-eikenbossen met hulst en Eiken-haagbeukenbossen (figuur 3.1).

Figuur 3.1: Habitattypenkaart van het Lieftingsbroek. (bron: Gebiedsanalyse december 2017)

De habitattypen in het Lieftingsbroek staan onder druk door vermessing, veroorzaakt door een te hoge stikstofdepositie. De habitattypen hebben KDW's tussen 1100 en 1400 mol/ha/jaar. In de praktijk komt er jaarlijks gemiddeld 1945 mol/ha/jaar stikstof neer op het Lieftingsbroek (Aerius, gegevens 2018).

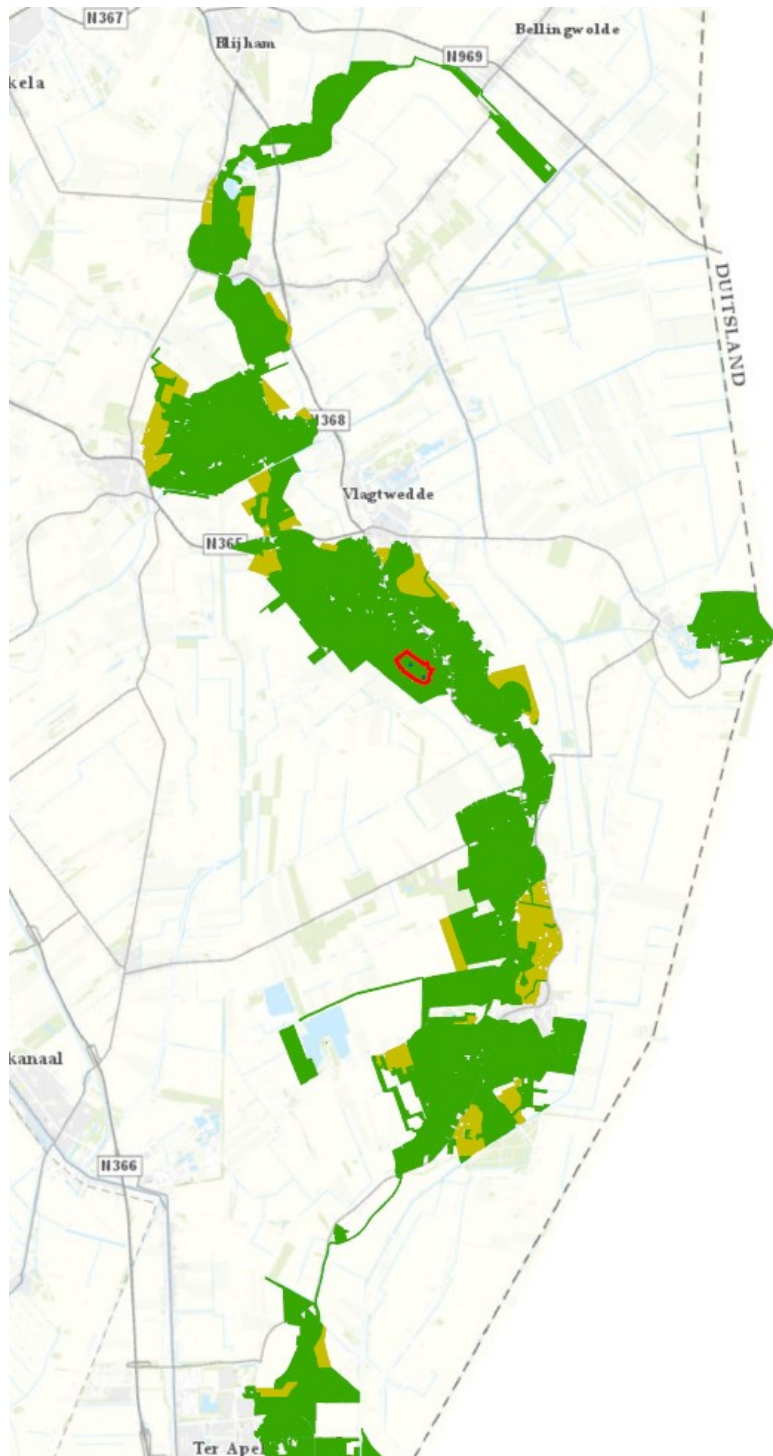

Figuur 3.2: Herkomst van de stikstofdepositie op het Lieftingsbroek, gemiddeld over de stikstofgevoelige habitattypes. De percentages geven de relatieve bijdrage van een sector, waarbij alle individuele bronnen binnen de sector bij elkaar zijn opgeteld. De bijdrage van bijvoorbeeld landbouw bevat dus zowel dichtbijgelegen bedrijven als de achtergronddepositie veroorzaakt door verder weg gelegen bronnen. (bron: Aerius gegevens 2018)

In 2017 is het eerste beheerplan voor het gebied vastgesteld en zijn herstelmaatregelen bepaald voor Lieftingsbroek. Deze maatregelen zijn geheel uitgevoerd. De voornaamste ingreep betreft het herstel van de hydrologische situatie. De omliggende landbouwgronden aan de noord en zuidzijde van het Lieftingsbroek zijn in het kader van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (nu NNN) omgevormd naar natuur en er zijn sloten gedempt. Daarnaast wordt het blauwgrasland gemaaid, bladval verwijderd en de bosrand regelmatig teruggezet.

Met de uitgevoerde maatregelen zijn de omstandigheden verbeterd, maar de natuur is nog onvoldoende hersteld om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen halen. Door de hoge stikstofdepositie treedt er nog steeds vermessing en verzuring op. Daarnaast functioneert het watersysteem nog niet optimaal: er wordt meer water vastgehouden, maar dit bevat onvoldoende bufferend vermogen om de verzuring van de bodem tegen te gaan. Er zijn dus aanvullende maatregelen nodig om de natuur in het Lieftingsbroek te behouden.

Het Lieftingsbroek is onderdeel van het grotere natuurnetwerk Westerwolde, een natuurgebied van ca 2.500 hectare. Ook deze natuur ondervindt de gevolgen van stikstofdepositie.

Figuur 3.3: Het Natura 2000-gebied Lieftingsbroek (rood omlijnd) gelegen in het Natuurnetwerk Westerwolde (groen). (bron: Provincie Groningen)

Wat doet het Rijk

Provincies hebben de regie over de gebiedsgerichte aanpak, zodat er ruimte is voor maatwerk per gebied. Tegelijkertijd kan een gebiedsgerichte aanpak alleen vorm krijgen als de randvoorwaarden duidelijk zijn. Denk aan de afbakening van de opgave, de beschikbaarheid van benodigde instrumenten, middelen en data, de aanpak van gebied overstijgende effecten en de verdeling van verantwoordelijkheden. Rijk en provincies werken aan gezamenlijke afspraken over de randvoorwaarden. Naar verwachting zal voor de zomer 2020 een bestuurlijk akkoord worden vastgesteld. Hierbij wordt ingezet op een adaptief

proces: de gemaakte afspraken zullen gedurende het proces regelmatig worden getoetst en bijgesteld.

Ondertussen zijn wij begonnen met de voorbereidingen van het gebiedsproces. Wij zullen zorgdragen voor de afstemming tussen het gebiedsproces en de landelijke ontwikkelingen.

Wat doet de provincie

Wij geven invulling aan de gebiedsgerichte aanpak door een gebiedsproces op te starten rond het Natura2000-gebied Lieftingsbroek. Samen met betrokken partijen in de regio (gemeenten, waterschap, terreinbeheerders, landbouw en recreatie) willen wij een plan van aanpak opstellen om de natuur in Lieftingsbroek te herstellen en te behouden. De uitdaging daarbij is om te komen tot concrete en bewijsbare maatregelen waardoor de natuurdoelstellingen (op termijn) behaald worden, zodat weer ruimte ontstaat voor activiteiten.

In Westerwolde werken regionale partijen al jaren nauw samen voor de inrichting van het Natuurnetwerk Nederland. Voor de Gebiedsgerichte aanpak Lieftingsbroek sluiten wij aan bij dit gebiedsproces. Er wordt een gebiedscommissie stikstof ingesteld die wordt gevraagd te adviseren over het plan van aanpak. Deze commissie bestaat uit bestuurlijke vertegenwoordigers van de betrokken regionale partijen onder leiding van een onafhankelijke voorzitter.

De gebiedscommissie wordt ondersteund door een inhoudelijke projectgroep. Ook hierin zijn alle partijen vertegenwoordigd. De provinciaal projectleider zal aansluiten bij de projectgroep als adviseur. Enerzijds om alle bij de provincie beschikbare gegevens omtrent natuurmonitoring, stikstofdepositie en stikstofbronnen te leveren, anderzijds om te zorgen voor een goede afstemming van het gebiedsproces met het landelijke proces rond de stikstofproblematiek.

Bij het bepalen van mogelijke maatregelen zoeken wij naar koppelkansen met andere beleidsopgaven in het gebied. Te denken valt aan de opgave rond natuurinclusieve landbouw, verduurzaming van de industrie en veenoxidatie. Maar ook regionale ontwikkelingen als de aanleg van zonneparken bieden aanknopingspunten. Samen met de gebiedscommissie zetten wij ons in om deze koppelkansen te benutten.

Om tot een concreet plan van aanpak te komen zullen verschillende stappen worden doorlopen:

A. Gebiedsanalyse

In de gebiedsanalyse wordt in beeld gebracht hoe de ecologische toestand van het Lieftingsbroek nu is ten opzichte van de instandhoudingsdoelstellingen. Hieruit volgen knelpunten en kansen om de natuur te herstellen. Tegelijkertijd worden de bronnen in kaart gebracht die bijdragen aan de depositie op het gebied. Samen geeft dit een eerste beeld van mogelijke oplossingsrichtingen.

B. Mogelijke maatregelen

Op basis van de gebiedsanalyse worden mogelijke maatregelen in kaart gebracht. Dit kunnen zowel natuurherstelmaatregelen (herstel hydrologie, aanvullende beheermaatregelen, aanleg bufferzones etc.) zijn als (regionale) bronmaatregelen (stimuleren natuurinclusieve landbouw, technische maatregelen om uitstoot te verminderen, verplaatsen stikstofbronnen etc.). Per maatregel wordt gekeken naar de effectiviteit, kosten en haalbaarheid. Uiteindelijk leidt dit tot een eerste voorstel voor te nemen maatregelen.

C. Advies aanpak Lieftingsbroek

De gebiedscommissie besluit welke maatregelen uit stap 2 het meest geschikt zijn voor de aanpak van het stikstofprobleem in Lieftingsbroek. Deze maatregelen worden uitgewerkt tot een concreet advies dat wordt aangeboden aan Gedeputeerde Staten. Op basis van het advies van de gebiedscommissie zal een plan van aanpak worden vastgesteld voor de komende jaren.

Parallel aan de stappen kunnen de eerste maatregelen al opgepakt worden. Dit gaat om veelbelovende maatregelen die op zeer korte termijn uitgevoerd kunnen worden, de quick wins. Deze maatregelen mogen uiteraard geen afbreuk doen aan het eindadvies of andere beleidsdoelen (no regret).

4. Innovatie in sectoren

De stikstofproblematiek raakt vele sectoren en belangen in Groningen. Een structurele aanpak vraagt een brede inzet en maatschappelijk gedragen maatregelen. Verschillende sectoren zijn al volop bezig met de nodige veranderingen en innovaties. Bijvoorbeeld in het kader van de energietransitie en kringlooplandbouw. We zijn met de sectoren breed in gesprek hoe wij deze ontwikkelingen kunnen versterken en welke aanvullende veranderingen noodzakelijk en haalbaar zijn.

4.1 Landbouw

De provincie Groningen is een echte landbouwprovincie: ruim 70 procent van het areaal is in beheer/eigendom van de landbouw met voornamelijk akkerbouw en melkveehouderij als belangrijkste bedrijfstakken. Door de nauwe verwevenheid van landbouw en de aanwezige agro-industrie levert de agrosector als totaal een belangrijke bijdrage aan de Groningse economie en werkgelegenheid.

Er is momenteel veel gaande in de agrarische sector. De sector heeft bij al haar inspanningen om vitaal en renderend te blijven voortdurend te maken met veranderde maatschappelijke wensen als het gaat om de kwaliteit van producten, de manier waarop zij worden geproduceerd en de relatie met de omgeving. Belangrijke opgaven voor de sector op zowel economisch als op maatschappelijk/ruimtelijk terrein zijn:

- Het creëren van meer toegevoegde waarde per hectare door schaalvergroting, efficiëntere technieken, producten met een hogere waarde of productie van grondstoffen en energie;
- De vergroening en landschappelijke inpassing met aandacht voor de duurzaamheidseisen voor bodem, water, landschap, energie, dierenwelzijn en arbeidsomstandigheden;
- Het realiseren van cross-overs tussen landbouw en andere sectoren (b.v. medicinale voeding, combinaties van landbouw en toerisme en combinaties van landbouw en zorg en landbouw en klimaat opgave).

De stikstofproblematiek komt hier nu bij. De landbouw is een belangrijke bron van ammoniak en levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de vermisting van stikstofgevoelige natuur. Het is daarom logisch en reëel om -met de sector- te kijken naar mogelijkheden om deze uitstoot en depositie terug te dringen en dit om te zetten in maatregelen die op bedrijfsniveau kunnen worden toegepast.

Wat doet het Rijk?

In verschillende kamerbrieven heeft het Rijk een groot aantal maatregelen aangekondigd voor de landbouw. Dit zijn zowel generieke maatregelen als maatregelen die gebiedsgericht uitgewerkt zullen worden. Beide soorten maatregelen zullen ook in Groningen hun beslag moeten krijgen. Concreet wordt gewerkt aan de volgende maatregelen:

Gerichte opkoopregeling

Het kabinet stelt 350 miljoen euro beschikbaar aan provincies voor de opkoop van veehouderijen die willen stoppen. De opkoopregeling is het meest effectief als deze gebiedsgericht wordt ingezet: door de opkoop van veehouderijen nabij natuurgebieden, komt er meer stikstofruimte beschikbaar. Deze ruimte zal worden ingezet voor natuurherstel, of

om nieuwe ontwikkelingen in de sectoren mogelijk te maken. Provincies kunnen alleen op basis van wederzijdse instemming afspraken maken met een agrariër. Rijk en provincie zijn op dit moment bezig om de voorwaarden voor de opkoopregeling uit te werken.

Subsidie voor innovatie en verduurzaming van stallen

Er komt een landelijke subsidieregeling voor innovatie en verduurzaming van stallen. Een aanpassing in stallen kan een forse bijdrage leveren aan emissiereductie. Daarbij wordt ingezet op integrale innovaties, waarbij reductie van meerdere emissies (stikstof, broeikasgassen, fijnstof) wordt nagestreefd. Agrariërs die hierin willen investeren, kunnen gebruik maken van een subsidiepakket. De subsidieregeling is in ontwikkeling, zodra deze beschikbaar komt zal meer informatie te vinden zijn op de [website van RVO](#).

Omschakelfonds voor extensivering

Agrariërs die willen omschakelen naar kringlooplandbouw lopen soms tegen financieringsproblemen aan. Het kabinet werkt op basis van ideeën van diverse partijen aan een zogenoemd omschakelfonds, waarmee kringlooplandbouwprojecten gefinancierd kunnen worden. Denk aan samenwerkende agrariërs die moeten investeren in grond om natuurinclusieve producten te verbouwen of aan agrariërs die willen innoveren met ander, duurzamer veevoer. Door middel van het omschakelfonds worden agrariërs geholpen aan de financiering die zij voor deze omschakeling nodig hebben. Op dit moment wordt samen met partijen uit de sector en de Wageningen Universiteit (WUR) onderzocht hoe dit fonds eruit moet zien. Vóór de zomer 2020 wordt hier meer informatie over geven.

Coaches en regiobijeenkomsten

Voor veel agrariërs geldt dat de stappen die hij of zij kan en wil zetten om stikstofreductie mogelijk te maken, afhankelijk is van zijn of haar persoonlijke situatie. Voor elke situatie zijn er verschillende regelingen en instrumenten beschikbaar die hieraan kunnen bijdragen. Om hier duidelijkheid in te scheppen voor de agrariër, werken we aan manieren om hen persoonlijk te informeren en begeleiden bij deze keuzes. De komende periode worden samen met provincies regiobijeenkomsten georganiseerd om met agrariërs in gesprek te gaan, de verschillende mogelijkheden te bespreken, hen te begeleiden bij keuzes en te helpen de juiste regelingen en instrumenten in te zetten. Ook komen er erfcoaches die persoonlijk bij agrariërs 'aan de keukentafel' kunnen adviseren.

Netwerk van proefbedrijven

Het doel van het netwerk van pilot- en demobedrijven is om ervoor te zorgen dat maatregelen niet alleen in de theorie werken, maar ook in de praktijk toegepast worden. Dit wordt gedaan door een combinatie van onderzoek, demonstratie en voorlichting op en dichtbij het boerenerf. Bedrijven zullen begeleid en gemonitord worden bij de toepassingen van maatregelen om van elkaar te kunnen leren. Het netwerk zal in de loop van dit jaar van start gaan.

Aanpassing veevoer

Veevoer bevat vaak meer eiwit dan een dier nodig heeft. Daardoor komt er meer ammoniak vrij uit urine en mest. Een aanpassing in het voer vermindert dus de uitstoot van stikstof uit de veehouderij. Belangrijke voorwaarde is wel dat de aanpassing van het veevoer veilig en goed is voor zowel mens als dier. Het kabinet betreft de veehouderij bij de uitwerking van de plannen.

Uitbreiding Subsidieregeling varkenshouderijen met €60 miljoen

De eerder aangekondigde saneringsregeling varkenshouderijen wordt uitgebreid. Voor deze subsidieregeling is eerder al €120 miljoen euro beschikbaar gesteld. In het kader van het Urganda-vonnis is het subsidieplafond verhoogd tot €180 miljoen euro. Deze regeling stelt een subsidie beschikbaar voor varkenshouders die hun varkenshouderij willen beëindigen.

Extern salderen en verleasen

Om de ontwikkeling van de agrarische sector mogelijk te maken moet de vergunningverlening weer op gang komen. Het Rijk werkt samen met de provincies om op korte termijn de mogelijkheid tot extern salderen open te stellen voor veehouderijbedrijven. Extern salderen houdt in dat een initiatiefnemer extra depositie die hij veroorzaakt, compenseert door een ander bedrijf dat stikstofdepositie veroorzaakt op hetzelfde gebied op te kopen. Daarnaast wordt gewerkt aan de mogelijkheid om stikstofruimte te verleasen, oftewel het tijdelijk beschikbaar stellen van niet benutte stikstofruimte in vergunningen voor activiteiten die tijdelijk stikstofdepositie veroorzaken.

Geen vergunningsplicht beweiden en bemesten

Voor een goede bedrijfsvoering zijn beweiden en bemesten noodzakelijk. Er is daarom met provincies afgesproken om beweiden en bemesten niet vergunningsplichtig te maken. Het kabinet sluit hierbij aan bij het advies bemesten en beweiden van het Adviescollege Remkes. Gezien voor beweiden en bemesten momenteel ook geen vergunning nodig is, verandert er voor de agrariër niets.

Wat doet de provincie?

De provincie Groningen wil bij de realisering van de opgaven een actieve aanjagende, stimulerende en faciliterende rol (blijven) spelen richting een duurzame natuurinclusieve kringlooplandbouw. Samen met de sector, andere overheden en maatschappelijke organisaties bekijken wij hoe de landelijke maatregelen het meest effectief ingezet kunnen worden in Groningen. En we kijken welke aanvullende maatregelen wij als provincie kunnen nemen om de ontwikkeling van de landbouw verder te ondersteunen.

Het zou een gemiste kans zijn om bij de uitwerking hiervan alleen naar stikstof te kijken. Sommige maatregelen werken namelijk ook gunstig uit voor andere thema's zoals waterkwaliteit, de uitstoot van broeikasgassen en versterken van biodiversiteit. Daarmee kan stikstof als belangrijke initiator dienen en tegelijkertijd zorgen voor een versnelling van de transitie van de landbouw. Uitgangspunt van de provincie is dan ook om met de te nemen stikstofmaatregelen binnen de landbouw niet alleen het stikstofprobleem op te lossen maar tegelijkertijd (integraal) te werken aan het verder verduurzamen van de landbouw richting een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Daarbij zullen we voor een goede afstemming moeten zorgen ten aanzien van de inzet en verantwoordelijkheden tussen Rijk en provincie.

Aanvullend aan de maatregelen die al genomen zijn door Rijk en provincies in het kader van de aanpak stikstof wil de provincie Groningen de volgende punten oppakken:

Stikstof meenemen in bestaande activiteiten en trajecten

Veel lopende projecten en trajecten vanuit het beleidsveld landbouw van de provincie Groningen hebben een verbinding met stikstof. Zo worden er in de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw streefbeelden en maatregelen ontwikkeld die kunnen bijdragen aan minder emissies vanuit de landbouw. Dit geldt ook voor het stimuleren van biologische bedrijfsvoering van boeren. Er zijn in de voorgaande collegeperiode en vanuit het POP3-budget projecten gestimuleerd die mogelijk een bijdrage kunnen leveren aan de reductie van

stikstofemissie dan wel het vastleggen van ongebonden stikstof uit de atmosfeer door de landbouw. Een goed voorbeeld is het project Mestkoeling en Planty Organic. Kennis uit deze projecten kan verder uitgerold worden. Tot slot is er een verbinding te maken met de verdere verduurzaming van de intensieve veehouderij, door hierin stikstofemissiereductie als doel in op te nemen.

Door stikstofreductie als thema mee te nemen in lopende trajecten willen we komen tot een integrale aanpak van de opgaven in de landbouw. Zo vergroten wij ons doelbereik en maken we werk-met-werk.

Uitwerken van een regiocasus met ruimte voor experimenten op bedrijfsniveau

In het Westerkwartier willen wij graag samen met de landbouw een pilot starten die onderdeel uitmaakt van een bestaand project "IBP Natuurinclusieve landbouw". Omdat dit gebied op afstand van Natura2000-gebieden ligt is het stikstofprobleem hier niet het grootste probleem maar een van de opgaves in het gebied.

Doel is om samen met partijen vanuit een open houding het experiment aan te gaan. Uitgangspunt is dat het gebied een substantiële bijdrage kan leveren aan stikstofreductie om maatregelen te kunnen testen in de praktijk. Deze doelen dienen in gezamenlijkheid te worden bepaald. Bij het project "IBP Natuurinclusieve landbouw" worden ca 45 ondernemers betrokken. Daarnaast zijn ook de gemeente, het waterschap, Staatsbosbeheer en Groninger Landschap aangesloten.

Wij willen in deze pilot ondersteuning bieden voor het proces en experimenteerruimte voor agrarische ondernemers die meer natuurinclusief willen werken. Hierbij willen we ook kijken wat de landbouw nodig heeft om dit op een economisch gezonde manier te kunnen invoeren. Hierbij is van belang dat vanuit het Rijk verschillende regelingen worden opengesteld om innovatie van boerenbedrijven te stimuleren. Ook in het coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor thema's als Natuurinclusieve Landbouw, Biologische Landbouw, Korte Ketens en ondersteuning van de noordelijke agrosector. Gezien de actualiteit en de toenemende vraag vanuit landbouw en landbouwpartners naar mogelijkheden voor experimenten rondom stikstof willen wij hier bovenop extra middelen vrij maken zodat ideeën en experimenten kunnen worden uitgewerkt. Daarbij is een goede coördinatie en kritische beoordeling van groot belang om te voorkomen dat het wiel opnieuw wordt uitgevonden en om te bevorderen dat er gewerkt wordt aan realistische en haalbare initiatieven.

Samen met vertegenwoordigers van de landbouw willen we kijken welke wensen we hierbij vanuit Groningen hebben en hoe we deze wensen kunnen inbrengen in de landelijke overleggen.

Verkenning van de mogelijkheid van een herallocatiefonds

Grondmobiliteit is een essentieel instrument om ontwikkelingen in het landelijk gebied op gang te brengen en te houden. Op initiatief van de Rabobank wordt in samenwerking met overheden, terreinbeheerders, agrariërs en de financiële sector onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van een grondfonds met publiek-privaat geld. Doel van het fonds is om de grondmobiliteit te verhogen, zodat ruimte ontstaat voor functieverandering, extensivering en structuurverbetering (je wilt de landbouw verleiden om actief mee te doen, dan moet er ook iets te halen zijn). Op deze manier wil men bijdragen aan de transitie van het landelijk gebied, bijvoorbeeld in het kader van de kringlooplandbouw en de gebiedsgerichte aanpak. Wij zien goede mogelijkheden om met een dergelijk fonds de transitie van de Groningse

landbouw te stimuleren en dragen daarom bij aan dit onderzoek. Als blijkt dat de vorming van een dergelijk fonds haalbaar is, dan is de inzet om dit in eerste instantie daadwerkelijke toepassing te onderzoeken in het gebiedsproces Lieftingsbroek en in de pilotregio.

Volgorde der dingen

Door de georganiseerde landbouw is tijdens het sectoroverleg aangegeven dat eerst zekerheid dient te worden geboden over de juridische positie van agrarische bedrijven om agrarische ondernemers mee te krijgen in een samenwerking. Daarnaast is ingebracht dat risico's worden gezien verbonden aan het openstellen van extern salderen zonder duidelijk flankerend beleid.

De georganiseerde landbouw adviseert eerst drie stappen te doorlopen die, in de juiste volgorde, urgent moeten worden geregeld:

1. Oplossen knelgevallen. Het gaat hier om alle agrarische bedrijven die te goeder trouw hebben gehandeld maar vanwege onder meer het wegvallen van de PAS nu niet beschikken over een Wet natuurbescherming toestemming.
2. Een stikstofregistratie en depositiesysteem (SRDS). Een transparant, deugdelijk en eenduidig stikstofregistratie- en depositiesysteem om juridisch houdbaar stikstofreducties in te kunnen boeken.
3. Ordentelijk stikstof uitwisselen en reduceren. Gevraagd wordt om een opgave per gebied om de natuur waar nodig te verbeteren vanuit een bronanalyse. Daarnaast wordt verzocht om uit te gaan van innovatiekracht en oplossingen vanuit de sectoren en beleidsregels hierop aan te passen.

Wij delen het standpunt van de georganiseerde landbouw dat het oplossen van de knelgevallenproblematiek prioriteit heeft. Wij zijn echter van oordeel dat de verantwoordelijkheid primair bij de minister van LNV ligt, alleen al vanuit de praktische constatering dat de provincie Groningen de knelgevallen niet alleen op kan lossen. Emissies vanwege Groningse bedrijven leiden immers vaak ook tot deposities op Natura2000 gebieden in andere provincies. Alleen een landelijk pakket kan een provinciegrensoverschrijdende totaaloplossing betekenen voor de knelgevallen. We constateren echter -met de landbouw- dat een dergelijk pakket nog niet concreet in zicht is. Wij gaan daarom de mogelijkheden voor oplossingsrichtingen in Noord-Nederlands verband verkennen. Dit doen we door een actuele stand te maken van de benodigde stikstofruimte voor de legalisatie van de volledige melderproblematiek en deze met de landbouwvertegenwoordigers te delen zodat we een gezamenlijk beeld hebben van de opgave. Gezamenlijk onderzoeken welke bijdrage we vanuit de provincie kunnen leveren aan een oplossing van het probleem en dit omzetten in beleid. Gezamenlijk bepalen wat we van het Rijk hierbij verwachten en het Rijk hier ook op aanspreken.

Ten aanzien van het stikstofregistratiesysteem constateren wij op dat een dergelijk systeem (SRSR) op korte termijn gefaseerd operationeel wordt. Dit systeem voldoet aan de voorwaarden die de georganiseerde landbouw heeft gesteld.

Over het ordentelijk stikstof uitwisselen en reduceren inclusief bronanalyse merken wij het volgende op:

Er wordt momenteel met de georganiseerde landbouwoverleg gevoerd over de relevante gegevens voor Lieftingsbroek. Dit is van belang om tot een gedeelde bronanalyse te

komen. Daarnaast wordt landelijk onderzoek uitgezet bij RIVM dat zal resulteren in een gedetailleerd actueel inzicht per Natura2000 gebied van de depositiebronnen. Hierdoor kan snel en transparant inzichtelijk worden gemaakt wat het betekent voor de depositie als een specifieke maatregel wordt genomen.

De oproep om maximaal gebruik te maken van het innovatief vermogen van de sector wordt ter harte genomen. De pilot Westerkwartier heeft juist dit doel: Namelijk de creativiteit en kennis van individuele agrarische ondernemers aan te spreken om tot oplossingen te komen die passen in de agrarische bedrijfsvoering en leiden tot emissiereductie.

4.2 Natuur

Natuurbeleid in Nederland is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk en provincies. Op de Natuurtop Groningen van 2 oktober 2019 hebben zij samen de ambitie uitgesproken om in 2050 de Europese doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen te behalen (Nederland natuurpositief). In het Programma Natuur wordt hiervoor een aanpak voor verbetering van de natuur in Nederland uitgewerkt. Hierbij worden dwarsverbanden gelegd met andere ontwikkelingen die bijdragen aan de bredere biodiversiteitsopgave, zoals de uitwerking van het klimaatakkoord, de bossenstrategie, energietransitie en kringlooplandbouw. De inhoud van Programma Natuur wordt gezamenlijk met maatschappelijke partners vormgegeven en uiteindelijk vastgelegd in een hernieuwd Natuurpact.

Aanpak van de stikstofproblematiek is één van de factoren, maar het Programma Natuur is breder. Zo wordt ook nadrukkelijk gekeken naar verbetering van leefomstandigheden op de lange termijn, bijvoorbeeld door verbetering van waterkwaliteit, uitbreiding van leefgebied en meer verbinden van natuurgebieden. Uitgangspunt is een robuust en realistisch beleid. Robuust door het creëren van condities waardoor de natuur tegen een stootje kan. En realistisch door scherp te blijven kijken of natuurdoelen wel haalbaar zijn, en of de regels daar wel bij passen.

Wat doet het Rijk

In het Programma Natuur zal de komende 10 jaar jaarlijks 300 mln. euro beschikbaar komen voor verbetering van de natuur, met de nadruk op het verhogen van de kwaliteit van Natura2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland en op het verbeteren van de abiotische (externe) omstandigheden. Het Rijk stelt deze middelen beschikbaar en maakt afspraken met de provincies over de verdeling. Elke provincie maakt hiervoor een projectenlijst voor de korte termijn (komende 3 jaar) met een doorkijk naar de langere termijn (2030). Naar verwachting wordt eind 2020 het Programma Natuur bestuurlijk vastgesteld.

Wat doet de provincie

Naar aanleiding van de wens in ons coalitieakkoord is een verkenning gestart om een strategie te ontwikkelen voor het effectief verhogen van de biodiversiteit in de provincie Groningen. Er spelen momenteel vele opgaven in ons landelijk gebied. Naast het eerder genoemde Programma Natuur werken wij bijvoorbeeld aan een programma landbouw, de voorbereidingen voor een nieuwe omgevingsvisie en een themaprogramma voor het Nationaal Programma Groningen. Deze programma's bieden een goede gelegenheid om maatregelen voor het verbeteren van de biodiversiteit een plek te geven. De verkenning naar een integrale biodiversiteitsstrategie zal hiervoor belangrijke input zijn. De voorgestelde strategie kent drie hoofduitgangspunten:

Inzet op verbeteren kwaliteit huidige NNN

Met dit spoor zetten we in op kwaliteitsverbetering van het huidige NNN. We leggen geen grote nieuwe natuurgebieden aan, maar richten ons op de kwaliteit van het huidige NNN.

Verbeteren basiskwaliteit in agrarisch gebied.

In dit spoor zetten we in op de verbetering van de basiskwaliteit binnen het agrarische gebied. Hier ligt het accent vooral op samenwerking met de agrarische sector. Hierbij kijken we hoe we instrumenten en programma's slimmer kunnen inzetten/combineren of stimuleren voor meer resultaat voor biodiversiteit en ondernemer. De mate van ambitie zal per gebied verschillen.

Overgangszones, meer sturen met (ruimtelijke) beleid, middelen en instrumenten

In dit spoor is de strategie gericht op het slim omgaan en het combineren van functies en instrumenten rond NNN-gebieden, om zo de basiskwaliteit te verbeteren en externe invloed te verminderen. In dit spoor zoeken we nog nadrukkelijker de verbinding tussen biodiversiteit en landbouw en overige functies als bijvoorbeeld energietransitie, klimaatopgaven, veenoxidatie, bos- en hout etc.

Dat betekent dat dit spoor veel inzet en draagvlak van alle partijen vraagt en ook voldoende middelen om integrale opgaven in te kunnen vullen. Het vraagt aandacht voor het ontwikkelen van stimuleringsbeleid en verdienmodellen.

We zien hiervoor kansen in het programma natuur maar ook bij het herallocatiefonds.

4.3 Industrie

De industrie in Noord-Nederland bevindt zich voor een groot deel in de havengebieden van Eemshaven en Delfzijl (Oosterhorn). Deze voor Noord-Nederland belangrijke sector ondervindt ernstige nadelige gevolgen van de stikstofproblematiek. Dit geldt voor zowel bestaande als nieuw te vestigen bedrijven. Het algemene beeld is dat de meeste industriële initiatieven uitgesteld worden als gevolg van het ontbreken van duidelijk en effectief beleid. Dit betekent concreet dat honderden miljoenen aan investeringen worden uitgesteld met als risico dat het uiteindelijk afstel wordt, omdat bedrijven uitwijken naar andere lidstaten. Van belang is dat het bij de doorontwikkeling van industrie in de Eemsdelta vrijwel zonder uitzondering gaat om industriële initiatieven die passen binnen landelijke duurzaamheidsdoelstellingen, de digitale transitie en bijdragen aan de regionale economie, met synergetische effecten binnen de betrokken industriële clusters.

De stikstofproblematiek van de industrie heeft hiermee directe impact op de uitvoering van provinciaal beleid met betrekking tot de duurzaamheidsopgaven en werkgelegenheid..

Van groot belang is dat er duidelijkheid komt voor de industriële sector, deze is essentieel om de investeringsbereidheid van de bedrijven op gang te houden dan wel weer op gang te brengen. Door de industrie vooraf duidelijkheid te geven over de naar hen toebedeelde stikstofruimte, zullen de bedrijven blijven investeren in innovaties en (nieuwe) werkgelegenheid en daarmee ook een fikse bijdrage kunnen leveren aan de nationale CO₂ reductiedoelstellingen.

Wat doet het Rijk

De Industrie heeft de afgelopen jaren al veel stikstof reductie gerealiseerd. Dit onder andere als gevolg van het voldoen aan BBT (best beschikbare technieken) normen en

verduurzaming van de processen in het kader van het Klimaatakkoord. Een doorkijk richting 2030, op basis van de huidige bekende plannen, laat zien dat de industrie de stikstofreductie verder doorzet.

Het Rijk onderzoekt de mogelijkheden om de BBT-aanpak verder te optimaliseren met als doel aanvullende kosteneffectieve stikstofreductie te realiseren. Verder zet het kabinet in op het realiseren van additionele stikstofreductie bij piekbelasters. Dit gebeurt waarschijnlijk in de vorm van een subsidieregeling voor investeringen die verder gaan dan de BBT-eisen.

Wat doet de Provincie

De Groningse industrie werkt samen met de provincie aan een plan om de omvang van de problematiek en de oplossing te onderzoeken. Het gaat dan om het in beeld brengen van;

- de depositie en herkomst daarvan in de habitat(s) die in Noord-Nederland onder druk staan en naar het verbeterpotentieel in die habitat(s), inclusief instandhoudingsbeheer;
- de benodigde ontwikkelingsruimte voor de Groningse industrie; waarbij de doorontwikkeling van de Eemshaven en Oosterhorn uitgangspunt is,
- het reductiepotentieel van de Groningse industrie, waarbij de technische reductiemogelijkheden *in* bedrijven en reductie vanwege samenwerking *tussen* bedrijven vanwege synergie (benutten van elkaars reststromen, sluiten van kringlopen) wordt onderzocht,
- de effecten van het klimaatakkoord op de NOx emissies. Hierbij is van belang dat vanwege elektrificatie van delen van de industrie fossiele uitstoot en daarmee NOx afneemt,
- de mogelijkheden van een natuurcompensatiebank in Noord-Nederlands verband met als doel ADC waardige projecten te faciliteren,

Op korte termijn zien we verder kansen om in een samenwerkingsverband met industrie in andere provincies, ruimte te creëren om de ontwikkelingsbehoefte van de Eemsdelta te kunnen dekken. Dit betekent concreet het uitkopen van een aantal emissiebronnen in heel Nederland op een zodanige schaal dat via extern salderen vergunningverlening in de Eemshaven en Delfzijl (Oosterhorn) mogelijk wordt gemaakt. Op deze manier wordt ook het vaststellen van de bestemmingsplannen Oosterhorn en Eemshaven mogelijk. Hierbij merken we op dat de omvang van deze benodigde stikstofruimte zeer beperkt is en maximaal een tot enkele molen bedraagt in het Noorden, aflopend tot maximaal enkele tienden van molen in midden en Zuid Nederland.

Vanuit de industrie werd in het sectortafeloverleg gewezen op de noodzaak voor ontwikkelingsruimte op korte termijn omdat een aantal concrete initiatieven nu niet kunnen worden gerealiseerd vanwege stikstof. Wij zoeken samen met de industrie naar manieren om de benodigde ruimte op korte termijn beschikbaar te krijgen.

Het heeft onze voorkeur om deze externe saldering in landelijk verband op te pakken, omdat dit aanzienlijk efficiënter is en bijdraagt aan een groter draagvlak. De industrie in Noord-Nederland veroorzaakt immers stikstofdepositie tot ver over de provinciegrenzen. Andersom veroorzaakt industrie in andere delen van Nederland stikstofdepositie op noordelijke natuurgebieden. Door externe saldering voor dergelijke bedrijven landelijk op te pakken kan de gekochte stikstofruimte efficiënter ingezet worden. Deze aanpak zal vanzelfsprekend

worden verkend in nauwe samenspraak met de provincies waarbinnen sprake kan zijn van opkoop van emissiebronnen ten gunste van de industrie.

De Groningse industrie, overheden, landbouw en milieuorganisaties hebben in het verleden goede ervaringen opgedaan bij het aanpakken van (milieu)problemen door gezamenlijk te werken aan de balans tussen ecologische en economische ontwikkelingen binnen het netwerk Ecologie en Economie in Balans. De industrie kan en wil in dat proces bijdragen aan reductie, bijvoorbeeld door innovatieve diensten en producten te ontwikkelen die stikstof-emissies verminderen zowel binnen als buiten de eigen sector. Ook andere sectoren zijn bereid om hieraan bij te dragen

4.4 Mobiliteit

Binnen het thema mobiliteit valt zowel de stikstofuitstoot als gevolg van het uitvoeren van infrastructurele projecten als de uitstoot als gevolg van personen- en goederenvervoer. Deze activiteiten leveren binnen onze provincie een zeer bescheiden bijdrage aan de stikstofdepositie in het Lieftingsbroek, maar zijn verder van belang voor de algehele stikstofproblematiek in het land. Alhoewel de provinciale infraprojecten dus over het algemeen niet of nauwelijks leiden tot stikstofdepositie valt niet uit te sluiten dat in de komende jaren stikstof beperkend kan worden.

Wat doet het Rijk

Binnen de vervoerssector zal de komende jaren een daling van stikstofemissies plaatsvinden als gevolg van verdere aanscherping van Europese emissienormen voor nieuwe voertuigen en doordat oudere meer vervuilende voertuigen (geleidelijk) vervangen worden door nieuwere schonere voertuigen. Op basis van de huidige plannen zal de stikstofemissie volgens het PBL in 2030 met circa een derde afnemen. Het Rijk wil deze daling versterken door aanvullende bronmaatregelen te nemen in de scheepvaart, op vliegvelden en in het vrachtwagenvervoer.

Ook bij infrastructurele projecten zijn al ontwikkelingen gaande voor verduurzaming. Het Rijk stelt de komende drie jaar extra middelen beschikbaar voor pilots met zero emissie werktuigen. Deze pilots kunnen worden ingezet bij bouwprojecten in stedelijk gebied en nabij Natura2000-gebieden. Afhankelijk van de uitkomsten van de pilots wordt bepaald of de regeling wordt uitgebreid.

Wat doet de provincie

Bij de aanleg en bij het onderhoud van onze infrastructuur wordt stikstof uitgestoten. Momenteel kunnen onze projecten worden uitgevoerd omdat zij voldoen aan de criteria of al zijn vergund. Voor projecten die in de voorbereidingsfase zijn kan hier nog geen definitieve uitspraak over worden gedaan.

Via ons aanbestedingsbeleid willen wij emissiearm bouwen stimuleren. Wij sturen bij onze aanbestedingen op een zo laag mogelijke CO₂-emissie. Zo kunnen wij eisen stellen over de toepassing van elektrisch materieel of, indien dit niet beschikbaar is, aan de normering van het materieel. Ook kunnen we eisen stellen aan de gebruikte bouwmaterialen en stimuleren we de inzet van lokale ondernemers, waardoor werkverkeer over grote afstanden voorkomen wordt. Stikstof is geen CO₂, maar wanneer er geen CO₂-uitstoot is is er in de meeste gevallen ook geen stikstofuitstoot. Zo dragen we met deze maatregelen bij aan zowel de stikstofaanpak als de klimaatagenda.

In de initiatiefcommissie van Bouwend Nederland en het Innovatie Atelier bespreken wij de mogelijkheden voor emissiearm bouwen met marktpartijen. Ook voeren wij pilots om ervaring op te doen. Zo experimenteren wij met toepassing van laag emissie asfaltbeton in het groot onderhoud van provinciale wegen. Op basis van de uitkomsten zullen wij nieuw beleid opstellen voor aanbestedingen, bijvoorbeeld door de extra maatregelen op te nemen in het moederbestek. Dit geeft aannemers ook over langere termijn zekerheid over de eisen die wij stellen.

Om te zorgen dat het ook voor aannemers aantrekkelijk wordt om te investeren in nieuw materiaal heeft het onze voorkeur om met een investeringsaftrekregeling te komen zoals de Milieu Investerings Aftrek (MIA) of VAMIL (Willekeurige afschrijving Milieu-Investerings) regeling. Dit moet landelijk geregeld worden.

De bijdrage van mobiliteit aan het beperken van de stikstofuitstoot komt op de langere termijn uit minder autobewegingen en schonere voertuigen. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid en leefbaarheid geven wij al een hoge prioriteit aan maatregelen op het gebied van openbaar vervoer, fiets, ketenmobiliteit en Smart Mobility. Met investeringen in openbaar vervoer, fiets en autonome mobiliteit maken we alternatieven voor solo-otogebruik aantrekkelijker. Gedragsbeïnvloeding en de ontwikkeling van Mobility as a Service stimuleert het gebruik van deze alternatieven. Met de opwaardering van de Hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl krijgt ook vervoer over water meer mogelijkheden.

Snel effect op de korte termijn zien we door stapsgewijs al ons openbaar vervoer zero emissie te maken, met elektrische bussen en met bussen en treinen op waterstof. Met de nieuwe busconcessie die per december 2019 is ingegaan bereiken we 90% CO₂-reductie en een navenante afname van stikstofuitstoot. Met de uitrol van laadpalen en de ontwikkeling van nieuwe waterstofvulpunten bieden we ook voorwaarden voor elektrisch rijden voor onze inwoners en bedrijven.

4.5 Energie en klimaat

In 2019 hebben Rijk en provincies het Nationaal Klimaatakkoord ondertekend. In dit akkoord is vastgelegd hoe we in Nederland gaan werken aan een CO₂-emissiereductie van 49% in 2030, waarbij we toewerken naar een CO₂ neutraal energiesysteem in 2050. Dit past bij de afspraken die zijn gemaakt in Europees verband, waarbij in het kader van de Green Deal invulling gegeven gaat worden aan deze ambities.

De stikstofproblematiek heeft momenteel een remmend effect op de energietransitie. Veel initiatieven die verband houden met energietransitie, verduurzaming van chemie en het sluiten van kringlopen veroorzaken (geringe) depositietoenames en zijn daarmee niet zonder meer vergunbaar. Dit speelt concreet bij een aantal initiatieven in de Eemshaven en Delfzijl. Dit klemmt, temeer omdat de depositietoenames vaak tijdelijk van aard zijn en dergelijke activiteiten op de lange termijn reductie van stikstof opleveren. Zowel voor de klimaatopgave als de stikstofaanpak is het van belang dat de energietransitie op gang blijft.

Wat doet het Rijk

Op nationaal niveau zijn de ambities en afspraken vastgelegd in het Klimaatakkoord en ondersteund met de Klimaatwet. Het Klimaatakkoord bevat afspraken over de gebouwde omgeving, elektriciteit (incl. productie van duurzame elektriciteit), landbouw en landgebruik,

mobiliteit en industrie. De afspraken worden door alle partijen uitgevoerd, ook door het rijk. Bij landbouw is als bijvangst vermeld: de vermindering van de gift van stikstofkunstmest. Daarnaast wordt verwezen naar de afspraak dat de landbouw- en loonwerksector samen met overheid en waterschappen in 2019-2022 werken aan het uitwerken van de afspraken gericht op realisatie van een hogere stikstof efficiëntie en reductie van lachgasvorming, zonder afwenteling op andere duurzaamheidsthema's.

Om duurzame energieprojecten die tijdelijk stikstofdeposities veroorzaken werkt het Rijk aan de mogelijkheid om stikstofruimte te verleasen. Niet benutte stikstofruimte in vergunningen kan daarbij tijdelijk beschikbaar gesteld worden om een energieproject te realiseren. Denk bijvoorbeeld aan de aanleg van een zonnepark. Daarnaast wordt onderzoek uitgevoerd naar verschillende varianten om projecten met tijdelijke kleine stikstofdeposities mogelijk te maken. Op basis hiervan kijkt het Rijk naar een mogelijke regeling waarmee energieprojecten die bijdragen aan stikstofreductie worden vrijgesteld van een vergunningsplicht. Voor de zomer moet duidelijk worden of zo'n programma ecologisch kan worden onderbouwd en juridisch houdbaar is.

Wat doet de provincie

De Klimaatagenda Groningen 2030 schetst onze brede inzet op klimaatmitigatie, inclusief energietransitie. Met deze agenda wordt aangesloten bij het Nationaal Klimaatakkoord en hoofdzakelijk gestuurd op de hoeveelheid CO₂ uitstoot. De maatregelen zijn gericht op het beperken van uitstoot en/of het vasthouden en vastleggen van CO₂. De klimaatagenda zet dus niet rechtstreeks in op het beperken van de stikstofproblematiek, maar draagt hier indirect wel aan bij. Dit zal met name zijn binnen de thema's elektriciteit, mobiliteit, industrie en landbouw/landgebruik. Enkele voorbeelden:

- Groei van de hoeveelheid duurzame energieproductie beïnvloedt op termijn de hoeveelheid grijze energieproductie in centrales. Omdat centrales ook stikstof uitstoten, heeft dit een gunstig effect op de stikstofemissies. De inzet van de provincie voor de hoeveelheid duurzame energie wordt bepaald in het traject van de RES (regionale energiestrategie).
- Vergroening van grondstoffen in de chemie/industrie leidt tot verdringing van grijze grondstoffen. Hierdoor dalen de stikstofemissies in de industrie. Groene waterstof speelt hierbij een rol.
- Zoals eerder onder het kopje industrie aangegeven brengen we de stikstofreductie door industrie vanwege klimaatafspraken in de Eemsdelta in beeld en onderzoeken we een aantal instrumenten, zoals extern salderen en toepassen van ADC, met als doel ontwikkelingsruimte voor verduurzamingsinitiatieven te genereren en daarmee de rem op de energietransitie vanwege stikstof weg te nemen.
- In de warmtetransitie wordt ingezet op het vervangen van de huidige verwarming (voornamelijk aardgas) naar duurzame vormen van warmtevoorziening (elektrificatie, groen gas, restwarmte). Deze duurzame vormen van warmtevoorziening veroorzaken minder stikstofemissie.
- Zero emissie doelstellingen van mobiliteit gaan uit van zero emissie aan de uitlaat (ofwel elektrificatie en waterstof), dit is gunstig voor de stikstofdepositie van voertuigen ter plaatse. Naarmate de energievoorziening groener wordt is het ook gunstig in het gehele systeem.

Al met al levert de overgang op duurzame energie per saldo een afname van zowel CO2 als stikstof. De Klimaatagenda levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de stikstofaanpak in Groningen.

5. Vergunningen en toezicht

Vanuit de Wet natuurbescherming zijn de provincies het bevoegd gezag voor projecten binnen de provinciegrenzen die leiden tot stikstofdepositie. Ook als die depositie over de provinciegrenzen plaatsvindt. Wij zijn dus verantwoordelijk voor vergunningverlening en toezicht op alle stikstof uitstotende activiteiten in Groningen. De stikstofproblematiek heeft grote gevolgen voor deze taak.

5.1 Vergunningverlening

Met het vervallen van de PAS kan deze niet meer gebruikt worden als onderbouwing bij het verlenen van vergunningen. Activiteiten die een toename van stikstofdepositie veroorzaken kunnen hierdoor niet meer vergund worden. Sinds de uitspraak van de Raad van State is hard gewerkt om de vergunningverlening weer op gang te brengen. Hiervoor zijn de eerste stappen gezet. Zo zijn eind vorig jaar nieuwe beleidsregels vastgesteld die vergunningverlening mogelijk maken op basis van intern salderen, extern salderen (met uitzondering van veehouderijbedrijven) en de zogenaamde ADC-toets. Deze laatste betekent dat toestemming kan worden verleend als er voor de activiteit geen alternatieven zijn (A), er dwingende redenen zijn van groot openbaar belang (D) en de natuurschade vooraf wordt gecompenseerd door bijv. extra natuurmaatregelen (C).

Daarnaast is begin dit jaar het stikstofregistratiesysteem (SRSS) geopend. In dit systeem wordt bijgehouden hoeveel stikstofruimte ontstaat door de maatregelen die worden genomen. Een deel van deze ruimte vervalt aan de natuur, de rest kan ingezet worden om nieuwe activiteiten toe te staan. Als eerste stap is de SRSS gevuld met de stikstofruimte die ontstaat door de verlaging van de maximumsnelheid op autosnelwegen. Deze ruimte wordt in eerste instantie ingezet voor de meest urgente woningbouw en een zevental MIRT-projecten. In Groningen wordt hier nog geen gebruik van gemaakt: de MIRT-projecten liggen geen van alle in Groningen en de woningbouwlocaties in de provincie liggen dermate ver van stikstofgevoelige Natura2000-gebieden dat deze daar geen stikstofdepositie veroorzaken.

In het vervolg zal de SRSS steeds verder gevuld worden met de ruimte die ontstaat door de aangekondigde maatregelen. Hierdoor kan weer toestemming worden verleend aan nieuwe activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken. Maar de behoefte aan stikstofruimte bestaat niet alleen bij nieuwe projecten. De PAS heeft ook een 'erfenis' achtergelaten waarvoor stikstofruimte nodig is. Dit gaat om activiteiten die onder de PAS meldingsplichtig of vergunnings- en meldingsvrij waren.

- Over de meldingsplichtige activiteiten heeft de Raad van State in de PAS-uitspraak geoordeeld dat de projecten waarvoor een meldingsplicht gold, niet zonder meer mochten worden vrijgesteld van de vergunningplicht. Voor deze projecten zal alsnog een toestemmingsbesluit moeten worden genomen waarvoor stikstofruimte nodig is.
- Activiteiten met deposities van minder dan 0,05 mol N/ha/ja waren onder de PAS vrijgesteld van vergunning- of meldingsplicht. Deze projecten hebben nu alsnog een vergunning nodig.
- Ook beweiden en bemesten waren onder de PAS vergunningsvrij, maar zouden op grond van de uitspraak van de Raad van State bij de vergunningverlening betrokken moeten worden.

- Hoewel de Raad van State heeft aangegeven dat onherroepelijke PAS-vergunningen hun werking behouden, is het niet onmogelijk dat PAS-vergunningen of prePAS-vergunningen toch moeten worden ingetrokken. De rechtspraak zal uit moeten wijzen of de onherroepelijke vergunningen in stand kunnen blijven.

Wat doet het Rijk

Het Rijk zet zich in om de mogelijkheden voor vergunningverlening verder uit te breiden. Op korte termijn wordt gewerkt aan het openstellen van extern salderen voor veehouderijbedrijven en de mogelijkheid tot tijdelijk verleasen van stikstofruimte. Op de lange termijn moet er door alle aangekondigde maatregelen, o.a. in de kamerbrief van 24 april jl., weer stikstofruimte ontstaan. Een deel van deze stikstofruimte wordt gereserveerd voor een ontwikkelreserve van minimaal 20 mol/ha/jr. Deze reserve is bedoeld voor projecten van nationaal belang op het gebied van bijvoorbeeld infrastructuur, waterveiligheid, woningbouw, defensie of ten behoeve van de energietransitie.

Het Rijk heeft meermaals aangegeven activiteiten die onder de PAS vergunningvrij waren alsnog te willen legaliseren. Voor beweiden en bemesten hebben Rijk en provincies in navolging van het advies van de commissie Remkes, afgesproken deze niet vergunningplichtig te maken. Voor het legaliseren van de meldingen wordt een deel van de ontwikkelreserve ingezet. Hoe de ontwikkelreserve en daarmee de legalisering van de meldingen vorm gaat krijgen is echter nog niet duidelijk. Met het aangekondigde pakket aan maatregelen wordt beoogd in 2030 50% van alle stikstofgevoelige habitat onder de KDW-waarden te krijgen. Op de overige 50% is de stikstofdepositie echter nog steeds te hoog. Er blijft dus een probleem bestaan bij de vergunningverlening.

Verder heeft het Rijk aangegeven in te willen zetten op regionale drempelwaarden. Gebiedsgericht zal inzichtelijk moeten worden waar instandhoudingsdoelstellingen worden gehaald en daarmee mogelijkheden liggen voor de invoering van een drempelwaarde. Dit zal in eerste instantie vooral het geval zijn bij gebieden die onder de KDW zitten of hier op korte termijn onder komen.

Tot slot heeft het Rijk, naast de al bestaande mogelijkheden, een aantal redeneerlijnen opgesteld voor toestemmingverlening aan nieuwe activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken:

- een vergunning kan verleend worden indien de depositietoename niet groter is dan 0,00 mol N ha/j.
- er geldt geen vergunningplicht voor mobiele werktuigen en ander materieel in de aanlegfase van projecten tot maximaal 0,05 mol/ha/jr.
- als een project legaal is en x mol N/ha/jaar aan depositie mag veroorzaken, en als de wijziging van het project binnen deze omvang past, dan kan het project met een lichte passende beoordeling in de vorm van een vergelijking van de stikstofdeposities worden vergund.
- in de ecologische beoordeling van projecten die op termijn leiden tot afname van depositie wordt zowel de tijdelijke toename (in de aanlegfase) als de langdurige afname van depositie (gebruiksfase) betrokken.
- vergunning is ook mogelijk d.m.v. collectieve compensatie, dat wil zeggen via een consortium (bijv. via een brancheorganisatie) collectieve natuurmaatregelen treffen en die benutten als compensatie voor individuele projecten met tijdelijke emissie/depositie.

Voor de gevallen schat het Rijk in dat juridisch en ecologisch goed verdedigbaar is dat er geen significante negatieve effecten op zullen treden als gevolg van de activiteiten.

Wat doet de provincie

Op de lange termijn is een geloofwaardig en aantoonbaar herstel van Natura2000-gebieden en een reductie van emissies noodzakelijk. De Raad van State heeft in de PAS uitspraak nadrukkelijk aangegeven dat voor habitattypen en soorten die zich niet in een gunstige staat van instandhouding bevinden, de Habitatrictlijn niet slechts verplicht tot het behoud van de staat van instandhouding en het voorkomen van verslechtingen en verstoringen, maar tevens tot het treffen van positieve maatregelen gericht op het herstel van de gunstige staat van instandhouding.

Het is het nadrukkelijk streven van de provincie Groningen om te komen tot een robuust vergunningensysteem, met vergunningen die standhouden en initiatiefnemers rust en stabiliteit bieden. Een drempelwaarde voor vergunningplicht is hierbij een duidelijke wens. Wij onderzoeken de mogelijkheid om een drempelwaarde te onderbouwen op basis van een wetenschappelijke ondergrens. In combinatie met flankerend robuust natuurherstel kan worden uitgesloten dat het (cumulatief) effect van een drempelwaarde tot ecologische schade leidt.

5.2 Toezicht en handhaving

Door de uitspraak van de Raad van State is niet alleen de vergunningverlening voor nieuwe activiteiten gestopt, ook voor toezicht en handhaving van bestaande activiteiten is een nieuwe situatie ontstaan. Activiteiten die onder het PAS vergunningsvrij of meldingsplichtig waren zijn nu juridisch gezien in overtreding. En voor onherroepelijke PAS-vergunningen is nog niet duidelijk of deze in stand kunnen blijven. Deze situatie veroorzaakt begrijpelijkerwijs veel onrust.

Wat doet het Rijk

Landelijk wordt ingezet op legalisatie van de meldingen. Het Rijk heeft aangegeven deze dan ook niet te gaan handhaven. Hetzelfde geldt voor beweiden en bemesten. Hiervoor lopen momenteel enkele procedures, waaruit zal blijken of het standpunt van Rijk en provincies om deze niet vergunningplichtig te stellen stand kan houden. Tot die tijd zal er geen handhaving plaatsvinden op deze activiteiten.

Voor de overige voorheen vergunningsvrije activiteiten is de situatie ingewikkelder. Deze activiteiten zijn niet bekend bij het bevoegd gezag, waardoor er geen overzicht is van de benodigde stikstofruimte. Rijk en provincies werken samen om deze activiteiten in kaart te brengen en een passende oplossingen te vinden.

Wat doet de provincie

In de provincie Groningen liggen een groot aantal bedrijven die in de huidige situatie een onduidelijke of ontoereikende vergunningensituatie (Wabo en/of Wnb) hebben voor wat betreft de toegestane emissie van stikstof. Het zijn bedrijven waarbij de Aeriusberekening naar verwachting uitkomt boven de 0,00 depositie op één van de kwetsbare natuurgebieden. De bedrijven zijn grofweg onder te verdelen in bedrijven waarvoor de provincie Groningen het bevoegde Wabo gezag is en bedrijven waarvoor gemeenten het bevoegde Wabo gezag zijn. Om de behoefte aan stikstofruimte in beeld te krijgen zullen er een groot aantal

bedrijven moeten worden doorgelicht op de beschikbare vergunningen. Dit brengt veel werk met zich mee voor zowel vergunningverlening als toezicht.

Momenteel wordt in IPO verband een landelijke aanpak onderzocht gebaseerd op de aanpak van de provincie Gelderland. Deze aanpak gaat ervan uit dat in beginsel alle bedrijven Wnb-plichtig zijn, tenzij uit Aerius-berekeningen blijkt dat er geen stikstofdepositie op een Natura2000-gebied plaatsvindt. De bedrijven zijn verantwoordelijk voor een goede vergunningensituatie. Zij moeten (aan de hand van een Aerius-berekening) aantonen of zij al dan niet een Wnb-vergunning nodig hebben. Zo ja, dan moeten zij een Wnb-vergunningaanvraag bij de provincie indienen. Bedrijven waarbij momenteel geen Wabo-procedure loopt, worden op het vorenstaande aangeschreven. Bedrijven waarvoor een Wabo-procedure loopt en die niet beschikken over een Wnb-vergunning moeten gelijktijdig een Wnb-vergunning of natuurtoestemming aanvragen. Wanneer bedrijven hier vervolgens niet aan voldoen, zal er conform landelijke handhavingsstrategie moeten worden gereageerd.

Sleutel voor het bovenstaande proces is een actieve systematische aanpak. Hierbij hoort een bestuurlijke prioriteitenstelling. Er zijn meerdere keuzes mogelijk. Een optie is bijvoorbeeld om te beginnen met de bestuurlijk gevoelige Wabo bedrijven, zoals de BRZO/RIE bedrijven, gevolgd door de elektriciteits- en de afvalsector. Een andere optie is om te beginnen met de bedrijven die de grootste impact hebben op stikstofgevoelige natuurgebieden. Of er kan voor gekozen worden de bedrijven eerst aan te pakken die geen Aerius berekening ingediend hebben. In landelijke verband worden de verschillende opties verder uitgewerkt tot een gezamenlijk plan van aanpak.

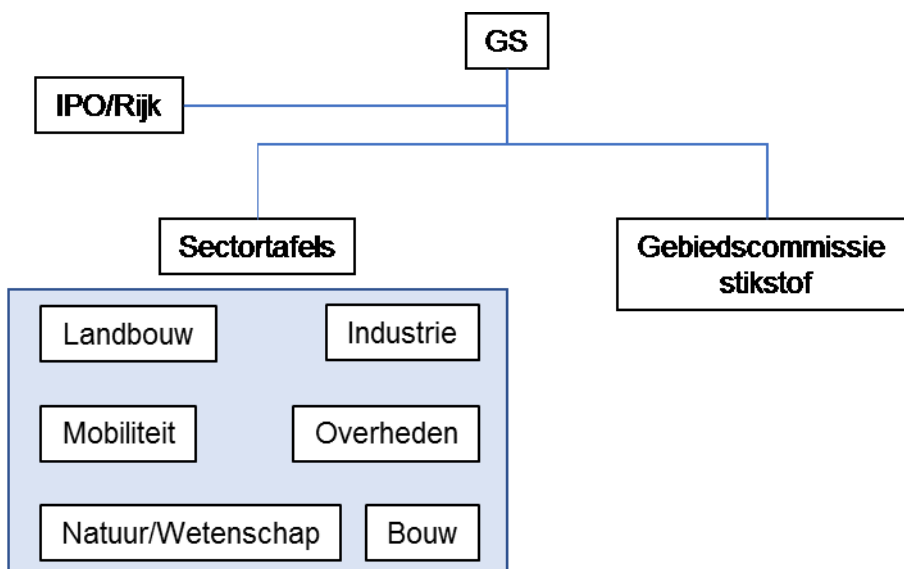
Handhaving en toezicht is een van de instrumenten die kunnen bijdragen in de afname van de stikstofdepositie. Voor onze eigen provincie willen we dit verwerken in een eigen handhaving en toezicht beleid, gebaseerd op de landelijke afspraken.

6. Organisatie

6.1 Structuur en samenwerking

Provincie en Rijk zijn verantwoordelijk voor de aanpak van stikstof, maar wij kunnen en willen dit niet alleen. De stikstofproblematiek raakt vele belangen en sectoren. Voor een effectieve aanpak is afstemming van groot belang. Om alle belanghebbende goed te betrekken zijn wij gestart met provinciebrede sectortafels. In deze sectortafels zitten vertegenwoordigers van alle organisaties die betrokken zijn bij het stikstofdossier. Denk aan overheden, terreinbeheerders, brancheorganisaties, belangenbehartigers, wetenschappelijke instituten en natuurorganisaties. Hierbij willen we ook het netwerk Economie & Ecologie in Balans betrekken. In de sectortafels bespreken wij ontwikkelingen en knelpunten in de Groningse Aanpak Stikstof met onze maatschappelijke partners. Doel is ideeën, belangen en zorgen in beeld te brengen op basis waarvan wij een zorgvuldige belangenafweging kunnen maken voor de besluitvorming.

Naast de sectortafels wordt er specifiek voor het Lieftingsbroek een gebiedscommissie stikstof ingesteld. Deze gebiedscommissie bestaat uit regionale vertegenwoordigers en wordt gevraagd om te adviseren over de gebiedsgerichte maatregelen.

Figuur 6.1: Schematische weergave van de overlegstructuren in Groningen.

Hiernaast hebben we met vertegenwoordigers van de landbouw periodiek overleg over de stikstofproblematiek waarbij onder andere stil wordt gestaan bij actuele ontwikkelingen ten aanzien van de RIVM gegevens, het maatregelenpakket en de wensen vanuit de provincie Groningen.

6.2 Data en monitoring

Voor een effectieve aanpak van het stikstofprobleem is veel data en informatie nodig, zowel over de toestand van de stikstofgevoelige natuur als over stikstofbronnen en de door hun veroorzaakte emissies en deposities. Op de korte termijn is data nodig voor het bepalen van de benodigde maatregelen. Op de lange termijn willen we in beeld brengen wat het effect is

van bestaande maatregelen en ondersteunen in het uitwerken van toekomstscenario's, simulaties en monitoring.

Een gebiedsgerichte aanpak vraagt om specifieke informatie van de stikstofbronnen en de natuur van een gebied. Tegelijkertijd laat stikstof zich niet beperken door provinciegrenzen. Een uniforme en uitwisselbare basis informatievoorziening is daardoor van groot belang. Deze basis kan vervolgens per gebied worden aangevuld met de voor dat gebied relevante aspecten.

Om tot een dergelijke basis informatievoorziening te komen is het Living Lab Stikstof van start gegaan onder begeleiding van IPO/Bij12. Op korte termijn wordt gewerkt aan een landelijk datamodel dat gebruik maakt van:

- data van het RIVM (zijnde 1 km brondata) en doorgerkende depositie gegevens
- data uit het Aeries register
- totale depositie gegevens uit het landelijk meetnet
- grootschalige kaart concentraties en deposities Nederland
- basisregistratie Adressen en Gebouwen en Basisregistratie Kadaster
- locaties en emissie gegevens van de industrie

Op de langere termijn wordt gewerkt aan het ontsluiten van locatiegegevens van stikstofbronnen en het verzamelen van vergunde emissierechten per bron. Alle relevante informatie zal beschikbaar worden gesteld aan het gebiedsproces.

Met betrekking tot het landelijk meetnet van het RIVM is het een gegeven dat er niet op elke plek een meetpunt aanwezig is. Er wordt daarom ook gekeken naar een verdere uitbreiding van het meetnet. Hierin wordt het advies van het Adviescollege Meten en Berekenen ('de commissie Hordijk') betrokken.

Tot slot is voor de gebiedsgerichte aanpak natuurlijk ook informatie nodig over de toestand van de natuur, met name in het Lieftingsbroek. In Groningen wordt de natuur al twintig jaar gemonitord in het kader van de Toestand van de Natuur. Daarnaast is voor het Natura2000-beheerplan en de PAS-monitoring al veel informatie verzameld over het Lieftingsbroek. Aanvullend wordt dit jaar een uitgebreide vegetatiekartering en verdiepend hydrologisch onderzoek uitgevoerd.

Er wordt momenteel met de georganiseerde landbouw overleg gevoerd over de relevante gegevens voor Lieftingsbroek. Dit is van belang om tot een gedeelde bronanalyse te komen. Daarnaast wordt landelijk onderzoek uitgezet bij RIVM dat zal resulteren in gedetailleerd actueel inzicht per Natura2000-gebied van de depositiebronnen. Zo kan sneller en transparant inzichtelijk worden gemaakt wat het betekent voor de depositie als een specifieke maatregel wordt genomen. Daarbij zullen wij aangeven het van belang te vinden dat er ook een extra meetpunt in het Lieftingsbroek komt.

Samengevat worden voor het beschikbaar stellen van transparante gegevens over de stikstofdepositie in Groningen de volgende acties uitgevoerd:

- Het Living Lab Stikstof gaat van start onder begeleiding van IPO/Bij12
- Er wordt gewerkt aan het ontsluiten van locatiegegevens van stikstofbronnen en het verzamelen van vergunde emissierechten per bron
- Door externe bureaus wordt gemonitord in het kader van de Toestand van de Natuur

- Er wordt dit jaar een uitgebreide vegetatiekartering en verdiepend hydrologisch onderzoek uitgevoerd in en rond Lieftingsbroek
- Landelijk onderzoek wordt uitgezet bij RIVM dat zal resulteren in gedetailleerd actueel inzicht per Natura2000-gebied van de depositiebronnen
- Er wordt door RIVM gekeken naar een verdere uitbreiding van het meetnet waarbij wij zullen aangeven het van belang te vinden dat er ook een extra meetpunt in het Lieftingsbroek komt.
- Er wordt met de georganiseerde landbouw overleg gevoerd over de relevante gegevens voor Lieftingsbroek

6.3 Communicatie

Er is een diverse groep stakeholders in meer of mindere mate belangrijk voor het slagen van de Groninger Aanpak Stikstof. Dit zijn naast de verschillende sectoren provinciale staten, het Rijk, het IPO, de gebiedscommissie Lieftingsbroek, interne collega's, leden van de pers, het algemene publiek/de kiezer en medeoverheden. De communicatiestrategie is primair gericht op informeren. Er is veel onduidelijkheid in het dossier, vanwege de complexiteit van de materie én vanwege het weerbarstige proces. Dat vraagt om heldere communicatie, vertellen wat we doen en waarom we het doen. Voor de sectoren geldt dat dat we hen willen betrekken bij de aanpak omdat zij een belangrijke inbreng hebben in de planvorming en vervolgens ook een rol spelen in de uitvoering en onderdeel zijn van de oplossing.

Er wordt gekozen voor een multimediale aanpak die varieert van presentaties, de provinciale website, print, social media en lobby richting het Rijk. Een overzicht van de middelen en de planning zijn nader uitgewerkt in het hiervoor opgestelde communicatieplan, hier volgt een korte samenvatting.

Informeren

Onze insteek is zo gericht en persoonlijk mogelijk informeren. Hiervoor maken we gebruik van de algemene communicatiemiddelen van de provincie zoals website en persberichten. Daarnaast zijn we natuurlijk altijd bereikbaar via telefoon of mail om vragen te beantwoorden.

- Website: zowel maatregelen van het Rijk als onze eigen maatregelen worden gepubliceerd via het dossier stikstof op www.provinciegroningen.nl. Ook veel gestelde vragen zijn hier te vinden. Het dossier wordt bijgewerkt zodra er ontwikkelingen zijn.
- Persbericht: over de maatregelen wordt een persbericht verstuurd. Vaak wordt er ook een tweet verstuurd, met een link naar het nieuwsbericht op de provinciale website. Ook in de digitale nieuwsbrief van de provincie Groningen worden deze berichten meegenomen.
- Loket: via het FrontOffice en Loket VTH zijn wij telefonisch en per mail bereikbaar voor allerhande vragen omtrent de aanpak stikstof en vergunningen.
- Perscontacten: goede perscontacten hebben prioriteit. Persvragen worden adequaat beantwoord, tijdens de GS-persconferentie wordt er, indien aan de orde, aandacht besteed aan stikstof.

- Een excursie is een geschikt middel om met zowel statenleden als betrokkenen uit de sectoren dieper op de materie in te gaan en verschillende vragen vanuit verschillende invalshoeken te beantwoorden.
- Een verhelderende infographic, beeldend getekend op A3-formaat kan helpen onze aanpak te verduidelijken. Zowel als presentatiemiddel voor bijeenkomsten van de sectortafels, maar ook richting de Staten, pers, interne medewerkers en externe betrokkenen.

Informereren en betrekken

In overleg met de sectoren (landbouw, bouw, mobiliteit, industrie, andere overheden, natuur en wetenschap) worden er informatie- en consultatiebijeenkomsten gehouden, naast het ambtelijke en bestuurlijke contact dat plaatsvindt in de planvorming. Aanvullend wordt regelmatig een informerende nieuwsbrief verspreid om de sectoren op de hoogte te brengen van de laatste ontwikkelingen. In deze mail worden zij uitgenodigd om vragen te stellen en met ideeën te komen om een bijdrage te leveren aan de Groninger Aanpak Stikstof.